పురాణనీతికథలు

నాల్గవ భాగము

కర్త

మాదిరాజు రాధాకృష్ణమూర్తి.

పబ్లిషర్సు

తెనాలి తాలూకాబోర్డు ఉపాధ్యాయ సంఘము.

సోల్ యేజంట్సు

రావుబ్రదర్సు, (రిజిస్టర్డు.,) తెనాలి.

పురాణనీతికథలు

నాల్గవ భాగము

గ్రంథకర్త

మాదిరాజు రాధాకృష్ణమూర్తి.

పబ్లిషర్సు

తాలూకాబోర్డు ఉపాధ్యాయసంఘము,

తెనాలి

[వెల రు 0—5—0 లు.

విషయ సూచిక.

పురాణనీతికథలు

నాల్గవ భాగము

1. అంబరీషుఁడు

తొల్లి అంబరీషుఁడు అను నొక రాజు గలఁడు. అతఁడు గొప్ప దైవభక్తుఁడు. అనేక యజ్ఞములను, యాగములను చేసెను. ఆతఁ డొకప్పుడు శ్రీహరికిఁ బ్రీతిగా ద్వాదశీవ్రతముఁ జేసెను. కార్తికమాసమున వ్రతము ముగిసెను. అతఁడుగాఁట మూఁడు రాత్రు లుపవాస ముండి, యమునాజలముల స్నానమాడి, శ్రీవిష్ణువునకు మహాభిషేకము గావించెను. పిమ్మటఁ బెక్కువేల బ్రాహ్మణులకు మృష్టాన్నమిడి, యాతఁడు భుజించుట కూహించుచుండెను. ఆ సమయమున, దుర్వాసుఁడను మునీంద్రుఁ డక్కడికి వచ్చెను. అంబరీషుఁ డా మునినిఁ దనయింట భుజింపుమని వేఁడెను. ముని సంతోషముతో నందుల కంగీకరించి, స్నానమాడి వచ్చెదనని యమునానదికిఁ బోయెను.

దూర్వాసుఁడు నదియందుఁ బ్రవేశించి, ఈశ్వర ధ్యానమున విందుసంగతి మఱచి, యందే మునిఁగి యుండెను.

అంబరీషునకు పారణసమయము దాఁటిపోవు చుండెను. ముని యెంతసేపటికిని రాలేదు. ద్వాదశిఘడియల లోపుగ నంబరీషుఁడు భుజింపవలయును. భుజింపకున్న వ్రతభంగము వాటిల్లును. రాజున కేమియు తోఁచలేదు. విద్వాంసులను కర్తవ్యము నిర్ణయింపుఁడని ప్రార్థించెను.

క. "ముని నీరుసొచ్చి వెడలఁడు
చనియెడు ద్వాదశియు నింతఁజనియెను నీలో
నన పారణ సేయవలయు
వినిపింపుం డర్హధర్మ విధ మెట్టిదియో."

విద్వాంసులు "రాజేంద్రా! ద్వాదశిపారణ సేయకుండుట మహాపాతకము. కాని, బ్రాహ్మణుని విడిచి, పారణ సేయుట మహాదోషము. కావునఁ గొంచెము జలముద్రావుట కర్తవ్యము." అని పలికిరి. రాజు శ్రీహరిం దలఁచి కొంచెము జలము ద్రాగెను. దూర్వాసుఁడింతలో వచ్చి, రాజు జలపారణసేయుటఁ దెలిసికొనెను. అతఁడు మండిపడి, "దుర్మార్గా! నాయంతివానిఁ నాతిథ్యమునకుఁ బిలిచి, నేను రాకుండగనే పారణ సేసితివి గదా! నిను సైపఁజాల." అని పండ్లు గొఱుకుచు, జడఁబెఱికి నేలకుఁ గొట్టెను. వెంటనే భయంకరమైన శక్తి యొకటి యా జడనుండి బయలుదేఱి, రాజుమీఁది కుఱికెను.

అంబరీషుఁడు దన్ను రక్షింపుమని చేతులు జోడించి శ్రీహరినిఁ బ్రార్థించెను. శ్రీహరి, యా శక్తినిఁజంప తన చక్రమును విడిచెను. ఆ చక్రము శక్తినిఁజంపి, కోపిష్ఠుఁడగు దుర్వాసుని మీఁదికిఁ బోయెను. ఆ చక్రాగ్నిజ్వాలలకు సైఁపఁజాలక దుర్వాసుఁడు పరుగెత్తెను. అదియు వెంటఁబడెను. మునీంద్రుఁడు భయమొందుచు బ్రహ్మయొద్దకుఁ బోయి, రక్షింపుమని వేఁడెను. బ్రహ్మ "ఓయీ! నావలనఁ గాదు. శ్రీహరిచేఁ బ్రయోగింపఁబడిన యీ చక్రమునాప నెవరికి శక్యము?" అని బదులిడెను. పిమ్మట, దుర్వాసుఁడు కైలాసమునకుఁ బోయి, రుద్రు నాశ్రయించెను. ప్రయోజనము లేకపోయెను. అంతట, శ్రీహరియొద్ద కేగి, "మహానుభావా! కోపముచేఁ దెలియక నీ భక్తునకెగ్గు సల్పితిని. నన్ను క్షమించి రక్షింపుము." అని వేఁడెను. భగవంతుఁడు దుర్వాసుని మందలించి, అంబరీషునే శరణువేఁడుమని సెలవిచ్చెను.

దుర్వాసు డహంకారముఁ జంపుకొని, తుదకు అంబరీషునే శరణువేఁడి, ప్రాణములఁ గాపాడుకొనెను.

క. "అనుపమ నియమాన్వితులై
యనూన దక్షిణలఁ గ్రతుసహస్రంబులు సే
సినవారికంటె నక్రో
ధనుఁడు గరంబధికుఁడండ్రు తత్వవిధిజ్ఞుల్."

2. ధౌమ్యుఁడు - శిష్యులు

ధౌమ్యుఁడు అను నొక ఋషి గలఁడు. అతనియొద్ద ఉపమన్యువు, ఆరుణి, బైదుఁడు అను ముప్వురు శిష్యులు విద్య నేర్చుకొనుచుండిరి.

ఒకనాఁడు, ధౌమ్యుఁడు ఆరుణిం బిలిచి, "ఓయీ! నీవు పోయి, వరిచేనికిఁ బారెడు కాలువతూమున కట్టుకట్ట వేసిరమ్ము." అని యాజ్ఞాపించెను. ఆరుణి పోయి, యా తూమునుమూయుట కనేక ప్రయత్నములఁ జేసెను. ఎంతయో మన్నుదెచ్చి, నీటిప్రవాహమున కడ్డము వేసెను. కాని, యది నిలువలేదు. ఆరుణి కేమియుఁ దోఁచలేదు. తుదకు, తానే యా ప్రవాహమున కడ్డముగఁ బరుండెను. నీరు చేనిలోనికిఁ బోకుండ నిలిచెను. ఆరుణి యెంతసేపటికిని యింటికి రాలేదు. ధౌమ్యుఁడు ఇరువురు శిష్యులఁ దీసికొని, పొలమునకుఁబోయి, నీటిప్రవాహమున కడ్డముగఁ బరుండియున్న ఆరుణిం జూచెను. ధౌమ్యుఁడు వానిని లేవదీసి, "వత్సా! నీగురుభక్తికిఁ జాల సంతసించితిని. గొప్ప విద్వాంసుఁడవు కాఁగలవు." అని దీవించి, వానికి సమస్తవిద్యలు నేర్పెను.

ధౌమ్యుఁడు, రెండవ శిష్యుఁడగు ఉపమన్యునిఁ బాఠములఁ జదువుకొనిన పిమ్మట, గోవులను మేపుచుండు

నట్లు నియమించెను. ఉపమన్యుఁ డట్లే చేయుచుండెను. ఒకనాఁడు ధౌమ్యుఁడు ఉపమన్యువినిం జూచి, "ఓయీ! నీవెట్లు ఇంత బలిసియున్నావు? నేను సుఖముగఁ దిని, యింటఁ గూర్చుందును. నీవలె బలవంతుఁడనై యుండలేదు. కారణమేమి?" అని యడిగెను. అందులకతఁడు, "అయ్యా! నేను బిచ్చమెత్తికొని జీవించుచుంటిని. నాకెన్నియో వంటకములు లభించును. అందువలన, నేను బలిసియుంటిని." అని విన్నవించెను. ధౌమ్యుఁడు వాని గురుభక్తి పరీక్ష సేయఁ గోరి వానితో, "నిత్యమును నీవు సంపాదించు భిక్షను నా కిచ్చుచుండుము." అని యాజ్ఞాపించెను. ఉపమన్యుఁ డటులనే తాను భిక్షించినదెల్ల గురువున కిచ్చుచుండెను.

కొన్నిదినములు గడచెను. ఉపమన్యుఁ డెప్పటివలెనె బలిసియుండెను. ధౌమ్యుఁడు, "ఓయీ! నీవు తెచ్చినదెల్ల నా కర్పించుచుంటివి గదా! నీవెట్లు ఇంకను బలిసియున్నావు?" అని వాని నడిగెను. వాఁడు గురునితో, "అయ్యా! పగలు సంపాదించిన భిక్ష దమకిచ్చి, రాత్రిభిక్ష నేను దినుచున్నాను." అని బదులిడెను. అందులకు ధౌమ్యుఁడు రాత్రిభిక్షఁగూడ తనకే యిమ్మని వాని కాజ్ఞాపించెను. వాఁడట్లే యిచ్చుచుండెను. ఇట్లు మఱికొన్నిదినములు గడచెను. ఉపమన్యుఁడు యథాప్రకారముగనే యుండెను. గురువు మరల వానిని నీ విప్పుడేమి తినుచున్నావు? అని యడిగెను. "గోవులపాలు

త్రాగుచుంటి" నని వాఁడు బదులిడెను. లేఁగలు పాలులేక కృశించుచున్నవనియు, నాఁటినుండి గోవులపాలు త్రాగకు మనియు, ధౌమ్యుఁడు వానికిఁ జెప్పెను. ఉపమన్యుఁ డప్పటి నుండియు దూడలు పాలు త్రాగునప్పుడు బయటికిఁగ్రక్కు నురుగును ద్రాగుచుండెను. అదియును వలదని గురు వాజ్ఞా పించెను.

ఉపమన్యుఁడు దినుట కాహారమేమియు లేక కృశించు చుండెను. ఒకనాఁ డాఁకలిబాధ కోర్వలేక, పాపమతఁడు జిల్లే డాకులను దినెను. ఆ కారణమున నతనికన్నులకు వెంటనే గ్రుడ్డితనము వచ్చెను. వాఁడు గోవులను దోలుకొనివచ్చుచు దారి కనుఁబడక యొక నూతిలోఁ బడెను. చీఁకటిపడినను వాఁడింటికి రాలేదు. ధౌమ్యుఁడు బయలుదేఱి, వెదకుచు వానిపేరుతోఁ గేకలు వేసెను. ఉపమన్యుఁ డా కేకలువిని, నూతిలోనుండియే గురునకుఁ దనయవస్థ దెలియఁజేసెను. తనవలననే వానికట్టి యవస్థ వచ్చినదని ధౌమ్యుఁడు విచార మొంది, అశ్వినీదేవతల బ్రార్థింపుమని వానికొక మంత్ర ముపదేశించెను. వాఁ డటులనే చేసెను. వాని కన్నులువచ్చెను. ధౌమ్యుఁడు వాని గురుభక్తి కచ్చెరువొంది, వానికి సమస్త విద్యలను గఱపి, స్వగ్రామమునకుఁ బంపెను.

ధౌమ్యుఁడు, మూఁడవ శిష్యుఁడగు బైదునిఁ దన యింటఁ బనులు సేయునట్లు నియమించెను. వాఁడును శ్రద్ధా

భక్తులతో సకలవిధముల గురువును మెప్పించి, సమస్తవిద్యలు నేర్చుకొని యింటి కేగెను,

క. "గురుశుశ్రూష యొనర్చుచుఁ
బరమక్లేశమునఁ జేసి పడసిన విద్యల్
స్ఫురియించుఁగాక గురుముఖ
విరహితముగఁ బడసినవియు వెలయునె యెందున్."

3. ధర్మవ్యాధుఁడు

ధర్మవ్యాధుఁడు ఒక బ్రాహ్మణుఁడు. అతఁడు సకల విద్యలు, శాస్త్రములు నేర్చెను. అతనికొక రాజకుమారుఁడు స్నేహితుఁడై యుండెను. అతనితోఁ గలిసి ధర్మవ్యాధుఁడు గూడ విలువిద్య నేర్చెను. అతఁడు నిత్యమును రాజకుమారునితో నరణ్యమునకుఁ బోయి, యనేక జంతువులఁ జంపుచుండెను.

ఒకనాఁడు ధర్మవ్యాధుఁడును రాజకుమారుఁడును అరణ్యమునఁ దమ విలువిద్యానైపుణ్యము మెఱయ మృగములఁ జంపుచుండిరి. కాలకర్మమున ధర్మవ్యాధుఁడు విడిచిన బాణ మొక పొదలోఁ దపస్సు చేసికొనుచున్న యొకమునికిఁ

దాకెను. వెంటనే, యాముని నేలఁబడెను. ధర్మవ్యాధుఁడు భయమొంది, మునిని సమీపించి, క్షమింప వేడెను. ముని కోపదృష్టితో, "ఓరీ! నీవు బ్రాహ్మణుండవు. కులధర్మముల విడిచితివి. కానివారితో స్నేహము సేసి, కానివిద్యల నభ్యసించితివి. కానిపనులకుఁ దిగి, పాపాత్ముఁడవైతివి. మృగయా వినోదము బ్రాహ్మణులకుం దగునా? కావున, మృగములఁ జంపుకొని జీవించు కిరాతజన్ముండవగుదువు గాక!" అని శపించెను. మరలఁ గరుణించి, 'కిరాతకులమునఁ బుట్టినను సకల ధర్మములఁ దెలిసికొనియుందువు." అని యనుగ్రహించెను. ధర్మవ్యాధుఁడు కిరాతుఁడై జన్మించెను. మృగములఁ జంపి, కొంతమాంసమును దినుచు, మిగిలినదాని నమ్ముకొనుచు జీవించుచుండెను.

ఇట్లుండ గౌశికుఁడను నొక బ్రాహ్మణుఁడు వృద్ధులైన తలిదండ్రులను విడిచి, యొక వనమున నొక చెట్టుక్రిందఁ దపస్సుఁ జేసికొనుచుండెను. ఒకనాఁడొక కొంగ యాతనిపై రెట్టవేసెను. కౌశికుఁడు కోపదృష్టితో నా కొంగవంకఁ జూచెను. కొంగ వెంటనే నేలఁబడి చచ్చెను. అంతట మధ్యాహ్నమగుటఁజేసి, యతఁడు భిక్షకొఱకు గ్రామములోనికి వెళ్ళెను. ఒక బ్రాహ్మణునివాకిట నిలిచి, 'భిక్షాందేహి' యనెను. ఆ యింటి యజమానురాలు మహాపతివ్రత. ఆమె పెనిమిటియు నప్పుడే యింటికి వచ్చియుండెను. పతివ్రతా

శిరోమణియగు నా పుణ్యాంగన పెనిమిటికి సపర్యలఁ జేసి, కొంచెమాలస్యముగ భిక్షఁ దెచ్చెను.

కౌశికుఁడు కోపించి యామెతో, "బ్రాహ్మణోత్తముఁడనైన నన్నింతసేపు నిలిపి యవమానమొనర్చితివి గదా!" అని పలికెను. ఆమె యాతనితో "భూసురోత్తమా! నాకుఁ బతియే దైవము. నాభర్తకుఁ బ్రీతిఁ గలిగించుటయే నాకుఁ బరమధర్మము. ఆతని సౌఖ్యమే నా సౌఖ్యము. ఆతని సేవయే నాకు మోక్షము. నీ వతికోపి వనియు నే నెఱుఁగుదును. నీతపోబలిమిచేఁ గొంగ సచ్చినదని గర్వింపకుము. ఇది నా పాతి వ్రత్యమహిమచే నెఱిఁగితిని. క్రోధం బెవ్వానికిని గొఱఁగాదు. క్రోధము జయింపలేని బ్రాహ్మణుఁడు బ్రాహ్మణుండు గాఁడు. మిథిలాపురమున ధర్మవ్యాధుఁడను కిరాతుఁడు గలఁడు. అతఁడు మహాజ్ఞాని. అతనియొద్ద కేగుము. నీకు సమస్తధర్మములఁ దెలియఁజేయును." అని పలికెను.

కౌశికుఁ డా పతివ్రత పలుకులకు శాంతిఁబొంది ధర్మ వ్యాధుని దర్శింపఁ గుతూహలుఁడై మిథిలాపట్టణమునకుఁ బోయెను. ధర్మవ్యాధుఁడు మాంసఖండముల నంగడిఁ బఱచి యమ్ముచు, బ్రాహ్మణునిరాకఁ గాంచెను. ఎదురేగి, నమస్కరించి, 'యా పతివ్రతాశిరోమణి పంపగా వచ్చితివి గదా!' యని స్వగృహమునకుఁ దీసికొని పోయెను. కౌశికుఁడు ధర్మ

వ్యాధునితో, "ధర్మపరుఁడవైన నీకిట్టి జీవహింసతోఁగూడిన జీవనము దగునా?" అని యడిగెను.

ధర్మవ్యాధుఁడు కౌశికునితో, "ఆర్యా! బ్రాహ్మణులకుఁ దపస్సును, రాజులకు రాజ్యపాలనమును, వైశ్యులకు వాణిజ్యమును, శూద్రులకు శుశ్రూషయును నెట్లు కులధర్మములో యట్లే, మాకీ మాంసవిక్రయము కులాచారము. కులధర్మము విడుచుట మహాపాపము. కనుక, ఈవృత్తిఁ బూనితిని. అయినను, సత్యము, శౌచము, గురుజనవిప్రపూజనే నెన్నఁడును మఱువఁజాలను. అందువలన, హీనకులజుఁడనయ్యు పరిశుద్ధుఁడనై యుంటిని." అని, కౌశికున కిట్లనేకధర్మము లుపదేశించి, "అయ్యా! నీ తలిదండ్రులు వృద్ధులై నీకొఱకు విలపించుచున్నారు. శీఘ్రముగఁ జని వారలఁ బూజించి, కృతార్థుఁడ వగుము." అని పంపెను.

ఆ. "పాపవర్తనుండు బ్రాహ్మణుం డయ్యును
నిజము శూద్రుకంటె నీచతముఁడు
సత్యశౌచధర్మశాలి శూద్రుం డయ్యు
నతఁడు సద్విజుండ యనిరి మునులు."

4· గయ్యాళి చండిక

ఉద్దాలకుఁడు అను నొక బ్రాహ్మణు డుండెను. అతని భార్య చండిక. ఆమె చాలగయ్యాళి. భర్త సెప్పుపనుల కెల్ల విరుద్ధముగఁ జేయుచుండును. అతఁడు సంధ్యవార్చఁ బాత్రను దెమ్మనినఁ, బాత్రను రాతిమీఁదఁ బగులగొట్టును. నుడిపంచను దెమ్మనిన, దానిని రెండుగాఁ జించును. జపమాలి కను దెమ్మనిన, మాలికఁ దెంచి పూసలు వెదఁజల్లును. వంట వేగంబె కావలెననినఁ, గడవలు పగులగొట్టును. కోపము వలదేయనిన, రోఁకలిచే మోఁదును. ఈవిధముగఁ బ్రతి కూలవర్తన యగు భార్యచేతఁ బడరానిపాటులఁ బడుచు, బ్రహ్మచారియు. గృహస్థుఁడును గాక, యాతడవస్థలఁ బొందుచుండెను.

ఉద్దాలకుని గురువు కౌండిన్యుఁడు. అఁతడు శిష్యులతోఁ దీర్థయాత్రపోవుచు నాతోవనవచ్చి, యుద్దాలకునింటికిఁ జన దెంచెను. ఉద్దాలకుఁడు గురువును వాకిటనేనిలిపి, తనభార్య ప్రతికూలవర్తనం బెల్లని వేదించి, మిగుల దుఃఖించెను. కౌండిన్యు డుద్దాలకునితో, "ఓయీ ! అయినదానికేమి సేయగలము ? అగ్నిసాక్షిగాఁ బెండ్లాడిన సతు లెట్టివారైనను విడువఁగూడదు. దీనికొక యుక్తి సెప్పెద. చేయవలసిన పని చేయవలదనుము.

చేయఁగూడని పని చేయుచున్నాను. ఇట్లు చెప్పితివేని నీకోరికలు నెఱవేరుచుండును." అని యూనతిచ్చెను.

ఉద్దాలకుఁ డంతట నింటిలోని కేగి, భార్యతో "ఓసీ! మన యింటివాకిట నెవ్వరోకొందఱు వచ్చియున్నారు. వారలఁ దిట్టి వెడలఁగొట్టుము." అని చెప్పెను ఆ పలుకులు విని, నా చండిక "అక్కటా! అతిథుల నట్లు సేయుదురే?" అని వారలయొద్ద కేగి, నమస్కరించి సగౌరవముగ లోనికిఁ దీసికొనివచ్చెను. ఉద్దాలకుఁ డా దినమంతయుఁ గోపము నటించుచు, నతిథులకు నుపచారములఁ జేయవలదనియు, నన్నపానాదు లీయవలదనియు భార్య నాజ్ఞాపించుచుండెను. భర్త యాజ్ఞలకు వ్యతిరేకముగఁ జేయుటయే చండిక నియమము. కావున, నామె వారిని భక్తితోఁ బూజించి, షడ్రసోపేతముగ నన్నపానము లొసంగ సంతృప్తులఁ గావించెను. ఉద్దాలకుఁ డంతయు మనసులో సంతోషించెను.

మఱుసటిదినము ఉద్దాలకుని తండ్రిగారి యాబ్దికము. అతఁ డుదయముననే నిదురనుండి లేచి, భార్యతో "ఓసీ! ఈనాఁడు మా నాయనగారి తద్దినము. శరీరము స్వస్థతగా లేదు. తద్దినము మానివేసెద." అని పలికెను. చండిక మండిపడి, "బ్రాహ్మణుఁడవై తద్దినము మానెదవా? బుద్ధి తెచ్చుకొని వెంటనే స్నానముచేసి, బ్రాహ్మణులకుఁ జెప్పుము." అని కేక

లిడెను. 'సరే! ఎటులనో తద్దినము పెట్టెదను. సంధ్యావంద
నము రాసి కులభ్రష్టుల భోక్తలుగాఁ బిలిచెద. కాని, మన
యింటియందున్న బ్రాహ్మణుల నియోగింపను.' అని ఉద్దాల
కుఁడు స్నానమునకు లేచెను. "నీకు పాపభీతి లేదు. సద్బ్రా
హ్మణులు యింట నుండఁగా నెచ్చటకోపోయి, యనాచారుల
దెచ్చెదవా?" అని చండిక గద్దించెను.

ఉద్దాలకుఁడు మనసులో గురువునకు వందనము లర్పిం
చుచు స్నానము సేసెను. అంతట కౌండిన్యుని, నాతనిశిష్యు
లను భోక్తలుగా నియమించి, గురువుసెప్పిన పద్ధతి వెంబడి
భార్యచేతఁ బనులు సేయించుచు, పితృకార్యము యథావిధిగ
జరుపుచుండెను.

తద్దినము ముగియవచ్చెను. పాపము! ఉద్దాలకుఁడు
సంతుష్టుఁడై యొడలుమఱచి, పారణను గంగలోఁ గలుపు
మని భార్యతోఁ జెప్పెను. ఆ గయ్యాళిచండిక తత్క్షణమే
నీతండ్రి తద్దినము పాడుగాను'అని యారపాణను పెంటగోతిలోఁ
బాఱవేసెను.

శ్రాద్ధము వ్యర్థమైనందులకు ఉద్దాలకుఁడు మిక్కిలి
విచారించి, అట్టి గయ్యాళితోఁ దానిఁక కాపురము సేయఁ
జాల నని, చండికను నొక శిలవై పడియుండునట్లు శపించి,
తపోవనములకుఁ బోయెను.

క. "సంతత గృహమేధి ఫలం
బంతయుఁ బడయంగనోవు ననుగుణభార్యా
వంతుం డగువాఁడు క్రియా
వంతుం డుదాంతుఁడు పుత్రవంతుండు నగున్."

5. ధృతరాష్ట్రుడు.

ధృతరాష్ట్రుఁడును పాండురాజును అన్నదమ్ములు. ధృతరాష్ట్రునికి దుర్యోధనుఁడు మొదలుగాగల నూఱుగురు కుమారులు గలరు. వీరిని 'కౌరవు' లని యందురు. పాండురాజునకు ధర్మరాజు, భీముఁడు, అర్జునుఁడు, నకులుఁడు సహదేవుఁడు అను నైదుగురు కుమారులు గలరు. వీరిని 'పాండవు' లని యందురు. పాండవులతండ్రి చిన్నతనముననే చనిపోయెను. అందువలన, వారు పెత్తండ్రి పోషణములో నుండిరి.

కౌరవులును, బాండవులును ద్రోణాచార్యునొద్ద విద్య నభ్యసించుచుండిరి. పాండవులు మంచి మేధావంతులు. బుద్ధిమంతులు. వారు శీఘ్రముగ నెల్లవిద్యల నేర్చిరి. ద్రోణాచార్యులును, తదితరులును వారి తెలివితేటల కచ్చెరువొందు

చుండిరి. ధృతరాష్ట్రుఁడు తనకుమారుల తెలివితక్కువనుఁ జింతించుచుఁ బాండవుల తెలివితేటలకు నసూయపడుచుండెను.

కౌరవులు పాండవులను ద్వేషించుచు వారి కనేక బాధలు కలుగఁజేసిరి. విషముఁ బెట్టించిరి. సముద్రములోఁ ద్రోయించిరి. ఎన్ని చేసినను సన్మార్గులైన పాండవులు చావరైరి. ధర్మరాజు ధర్మబుద్ధిని, భీముని బలమును, అర్జునుని యస్త్రవిద్యానైపుణ్యమును, నకులసహదేవుల చాకచక్యములను ప్రజలందఱు వేనోళ్ళఁ బొగడుచుండిరి. కౌరవులు పాండవులను మరింత నసహ్యింపఁ జొచ్చిరి. వారి నెటులైనఁ జంప నిశ్చయించిరి.

దుర్యోధనుఁడు కాశిలో నొక లక్కయిల్లు కట్టించెను. తన తండ్రియగు ధృతరాష్ట్రునిచేతఁ జెప్పించి, పాండవు లందు కాపురముండునట్లు చేయించెను. ఒకరాత్రి పాండవులు నిద్రించు నప్పుడు దుర్యోధనుడు, ఆ లక్కయింటికి నిప్పు ముట్టించెను. పాండవు లెటులనో బ్రతికి రహస్యముగఁ దిరుగాడు చుండిరి. ఇతరుల కీర్తికి నసహ్యపడు ధృతరాష్ట్రుఁడు పాండవులు సచ్చిరని లోలోన సంతసించెను.

పాండవులు తుదకు, ద్రుపదరాజ పుత్రికను బెండ్లాడి ద్రుపదనగరమున సౌఖ్యముగ నుండిరి. కౌరవు లీ వార్త విని మిగుల దుఃఖించిరి. ధృతరాష్ట్రుఁడు జనులు నిందింతురని,

పైకి సంతోషము నటించుచు లోలోనఁ గ్రుళ్ళుచుండెను. పాండవులఁ బిలిపించి వారల రాజ్యము వారలకిమ్మని, పెద్దలందఱు ధృతరాష్ట్రుని జీవాట్లు వేసిరి. ధృతరాష్ట్రుఁడు విధిలేక పాండవుల రావించి, వారి సగముపాలు రాజ్యమిచ్చి, తన కొడుకులతో సంబంధము లేకుండ నింద్రప్రస్థపురమున నుండు నట్లేర్పాటుచేసెను.

ధర్మరాజు రాజ్యమును మహావైభవముగ నేలు చుండెను. మహాబలసంపన్నులైన యాతనితమ్ములు భూమి మీఁదఁగల రాజులనెల్ల జయించి కానుకలఁ దెచ్చిరి. రాజాధిరాజులకుఁ గూడ నలవిగాని రాజసూయ మను నొక గొప్ప యాగము నాతఁడు సేసెను. దేవతలు సైతమాతని గొప్పతనమును గీర్తించిరి.

కౌరవులు పాండవుల కీర్తిని సహింపలేక పోయిరి. వారొక మాయాద్యూతమును గల్పించిరి. అందాడుటకుఁ గపటబుద్ధిగల ధృతరాష్ట్రుఁడు ధర్మరాజును బిలిపించెను. అది మాయాద్యూతమని ధర్మరా జెఱుఁగఁడు. అందోడిన వారు రాజ్యమును వదలి పండ్రెండు సంవత్సరము లడవులలో నుండునట్లు నియమ మేర్పరచుకొనిరి. ఆ మాయాద్యూతమందు ధర్మరాజే యోడెను.

ధర్మపరులైన పాండవులు రాజ్యమును కౌరవులకు నప్పగించి యడవుల పాలైరి. ప్రజలందఱు బహుశోకించిరి. పెద్దలు ధృతరాష్ట్రుని ఛీ ఛీ యనిరి. పాండవు లడవుల యందు నశింపు మెదరని కౌరవులు తలంచిరి. కాని, దైవ సంపన్నులైన పాండవు లెటులనో వనవాసము గడపిరి. పిమ్మట, తమ రాజ్యము దమ కిమ్మని, కౌరవుల నడిగిరి. దురాశాపరులైన కౌరవులు రాజ్యమియ్యక పాండవులతో యుద్ధమునకుఁ దలపడిరి.

కౌరవులకును బాండవులకును బదు నెనిమిది దినములు ఘోరయుద్ధము జరిగెను. కౌరవులందఱును బంధువులతో మరణించిరి. గ్రుడ్డియగు ధృతరాష్ట్రుఁడు మాత్రము మిగిలెను. శౌర్యవంతులును, ధర్మాత్ములును నైన పాండవులు జయించిరి.

ధృతరాష్ట్రుఁడు తన యసూయయే కౌరవకుల నాశనమునకుఁ గారణంబని తెలిసికొనినవాఁడై యా చింతతోడనే తుదకు మరణించెను.

క. "పరుల ధనమునకు, విద్యా
పరిణతికిం, దేజమునకు, బలమునకు, మనం
బెరియఁగ నసహ్యపడు న
న్నరుఁడు దెవ్వులులేని వేదనంబడు నధిపా!"

6 నాడీజంఘుఁడు

గౌతముఁడు అను నొక బ్రాహ్మణుఁడు గలఁడు అతఁడు కులాచార ధర్మముల విడిచి, యొక బోయదానినిఁ బెండ్లాడెను. దానితో నిరంతర భోగలాలసుఁడై యుండెను. కొన్నిదినములకు సంతానము గలిగెను. కుటుంబభార మెక్కువ యయ్యెను. ధనార్జనమునకై యాతఁడు దేశాటనము సేయ మొదలిడెను. ఆతఁ డొకనాఁడు డస్సి, యొక మఱ్ఱిచెట్టుక్రింద విశ్రమించెను.

ఆ మఱ్ఱిచెట్టుమీఁద నాడీజంఘుఁడు అను పేరుగల యొక కొంగ నివసించుచుండెను. అది మిక్కిలి పరోపకార బుద్ధి గలది. చెట్టుక్రింద విశ్రమించియున్న బ్రాహ్మణునిఁ జూచి, "అయ్యా ! నీ వెవఁడవు ? ఎచ్చటనుండి యెచ్చట కేగెదవు? నిన్నుఁజూడ నాకు సంతస మొదవుచున్నది. ఈనాఁడు నాకతిథి వైతివి"అని పలికెను. ఆభూసురుఁడు కొంక్కరఁగాంచి యిట్లు బదులిడెను. "బకశ్రేష్ఠమా ! నేనొక బ్రాహ్మణుఁడ. దురభ్యాసములకులోనై, కులధర్మముల విడిచి, యొక బోయ దానిఁ బెండ్లాడి చెడితిని. ధనార్జనమునకై పోవుచు, నిప్పుడిచ్చట విశ్రమించితిని." ఆ కొంగ యాతని నాదరించి, తానుదెచ్చిన చేపలను, గొన్ని ఫలములను దినుటకొసంగి, యాతని యాఁకలిబాధఁ దీర్చెను. పిమ్మట చిగురుటాకులతో నొక పాన్పుగావించి, పరుండఁ బెట్టెను.

మఱునాఁ డుదయమున, నాడీజంఘుఁడు బ్రాహ్మణు
నితో "ఓ గౌతమా! లోకములో ధనవంతుఁడే పూజ్యుఁడు.
ధనము సంపాదించుటకుఁ గల సాధనములందు మిత్రసహాయ
మొకటి. నేను నీకు మిత్రుఁడను. నాచేతనైన సహాయముఁ
జేసెద. ఇచ్చటకు దాపున మధువ్రజమను పట్టణమును విరూ
పాక్షుఁడను రాజు పాలించుచున్నాఁడు. అతఁడు నాకుఁ బరమ
మిత్రుఁడు. నీవు వానియొద్ద కేగి, నేను పంపితినని చెప్పుము.
నీకు వలసినంత ధన మొసంగును." అని పలికిన, గౌతముఁడు
సంతసించి, తిన్నగా విరూపాక్షునియొద్ద కేగెను, విరూ
పాక్షుఁడు బ్రాహ్మణునిఁ జూచి, 'ఈతఁడు వంచకుడని తోఁచు
చున్నది. అయినను నా మిత్రుని కోరిక నెఱవేర్చెద.' అని
యాతఁడు మోయఁగలిగినంత ధనమిచ్చి పంపెను.

గౌతముఁడు ధనమును మోయఁజాలక మోసి, సాయం
కాలమునకు నాడీజంఘునియొద్దకుఁ జేరెను. నాడీజంఘుఁడు
స్నేహితుని రాకకు సంతసించి, డస్సియున్న యాతనికిఁ దన
రెక్కలతోఁ గొంతసేపు విసరెను. పిమ్మట, చేపలను, ఫల
ములను నిచ్చి యాఁకలి దీర్చెను. ఆ రాత్రి నాడీజంఘుఁ
డొడలు మఱచి, నిద్రించుచుండెను. కృతఘ్నుఁడగు గౌత
ముఁడు దనలో "ఈకొక్కెర బలిసియున్నది. దీనిం జంపిన
రేపటికాహారము కాఁగలదు." అని యోజించి, వెంటనే నాడీ

జంఘునిఁ జంపెను. దాని యొడలిమీఁది యీఁకలఁ దీసివేసి, మాంసముదీసి, మూటఁగట్టికొని, యింటికిఁ బయనమయ్యెను.

నాడీజంఘుఁడు ప్రతిదినమును స్నేహితుఁడైన విరూపాక్షునిఁ జూచివచ్చుచుండు వాడుక గలదు. ఆనాఁడెంత ప్రొద్దెక్కినను "మిత్రుఁడు రాలేదే!" అని విరూపాక్షుఁడు కలఁత నొంది, హేతువు కనుగొనిరండని భటులఁ గొందఱను బంపెను. ఆ భటులువచ్చి, కొంగయీఁకలఁ జూచిరి. వెంటనే వారు మరలిపోయి, విరూపాక్షునకుఁ జెప్పిరి. ఆ దుర్మార్గమును గౌతముఁడే చేసియుండునని విరూపాక్షుఁడు నిశ్చయించి, వానిఁబట్టి తెండని భటుల కాజ్ఞాపించెను. భటులు పరుగిడి, గౌతముని చేతులు విఱిచికట్టి తెచ్చిరి. విరూపాక్షుఁడు భటులతో 'వీనిఁజంపి మాంసమును కుక్కలకును, నక్కలకును వేయుఁడు' అని యాజ్ఞాపించెను. కాని, యాకృతఘ్నుని మాంసమును కుక్కలును నక్కలునుగూడ ముట్టవయ్యెను.

విరూపాక్షుఁడు మిత్రుని మృతికి చాలచింతతో నుండెను. ఇంతలో బ్రహ్మదేవుని దయవలన నాడీజంఘుఁడు సజీవుఁడై, విరూపాక్షుని యొద్దకువచ్చి బ్రహ్మానంద మొసఁగెను. దయామయుఁడైన నాడీజంఘుఁడు బ్రహ్మదేవునిఁ బ్రార్థించి, కృత

ఘ్నుఁడైన గౌతముని బ్రతికించి, వానిధనము వానికిప్పించి, యింటికిఁ బంపెను.

తే. "ఎగ్గు సేసినవారికి హితముసేఁత
యార్యజనములు కీర్తింతు రన్యదోష
కారి దనపాపమునఁ దాన కాలిపోవు
వేఱ వానికిఁ గీడు గావింప నేల?

7. అజామిళుఁడు

కన్యాకుబ్జము అను పురమున అజామిళుఁడు అను నొక బ్రాహ్మణుఁడు గలఁడు. అతఁడు మంచి యాచారవంతుఁడు. సమస్త శాస్త్రములఁ జదువుకొనినవాఁడు. ఒకనాఁ డాతఁడు ఫల, పుష్పముల కొఱకు నడవికి వెళ్లెను. అచ్చట నొక పొదరింటియందు నొక యువకుఁ డొక బోయదానితోఁ గ్రీడించుచుండెను. వారినిఁ జూచినతోడనే అజామిళుని హృదయము చలించెను. అతఁడు విద్య, జ్ఞానము, మర్యాద, పాపభీతి, అగ్నిసాక్షిగఁ బెండ్లాడిన భార్య మున్నగువాని నన్నిఁటిని మఱచెను.

అజామిళుఁడు ప్రపంచమంతయు మఱచి, యా వృష లిని బెండ్లాడి యడవిలో కాఁపురముండెను. అతఁడు జూదము, త్రాగుడు ప్రారంభించి, క్రమేణ దొంగతనము, దారిదోఁపు డులయందు ననుభవజ్ఞుఁ డయ్యెను. తుంటరిగుంపులకు నాయ కుఁడై లోకులకొంపలు దోయించుచుండెను. ఇంక నెన్ని దుష్కార్యము లున్నవో వానినెల్ల నతఁడు సేయుచుండెను.

అతఁడా అంకుటాలివలనఁ బదిమంది కొడుకులఁ బడ సెను. కొంతకాలము జరుగునప్పటికి యౌవనము గడచి, ముసలితనము ప్రాప్తించెను. శరీరపాటవము తగ్గెను. శిరో జములు తెల్లనయ్యెను. దృష్టి మందగించెను. దంతము లూడిపోయెను. తల వణఁకఁ జొచ్చెను. చర్మము ముడు తఁలు పడెను.

అజామిళునికి ముసలితనము వచ్చినను సంసారవ్యా మోహము మాత్రము వీడలేదు. అతనికి, పదుగురు కుమా రులలో గడవాఁడగు నారాయణునియందు మిక్కిలి ప్రేమ. వాఁడీ కుఱ్ఱవానిని పైనుంచుకొని యెల్లప్పుడును ముద్దులాడు చుండెను.

అజామిళునికి మృత్యువు సమీపించెను. భయంకర స్వరూపులగు యమకింకరులు గనిపించిరి. అతఁడు సాల

భయమునందెను. కనిష్ఠకుమారుని "నారాయణా! నారాయణా!" అని చేరఁబిలిచెను. నారాయణ శబ్దము అజామిళుని నోటి నుండి రాఁగానే విష్ణుదూతలు వచ్చి, యమకింకరులఁ బాఱఁ ద్రోలిరి. యమకింకరులు తెల్లఁబోయి విష్ణుదూతలతో, "అయ్యలార! మీరు విష్ణుదూతలని భావించెదము. ఈతఁడు బ్రాహ్మణుఁడైనను ద్రొక్కరాని మార్గములఁ ద్రొక్కి, చేయరాని పనులఁ జేసి, చెడిపోయెను. పెద్ద పాపి. ఇట్టి వానిని మీరు కరుణించుట పాడిగాదు. విముక్తుఁడు, దండింపఁ గొనిపోయెదము." అని చెప్పిరి.

విష్ణుదూతలు యమదూతల యవివేకమునకు పకపక నవ్వి, యిట్లనిరి. "ఓయీ! నారాయణ యని కొడుకును పిలిచినంత మాత్రమున హరినామస్మరణ సేసినట్లగునా? యని సందేహింపకుఁడు. శ్రీ హరినామస్మరణ వలన సమస్త పాపములు నశించి, పుణ్యలోకములు గలుగును. తెలిసియైనను తెలియకయైనను శ్రీ విష్ణునామ స్మరణము జేసిన వానిని బాపము లంటఁజాలవు. ఈతఁడు మరణకాలమున శ్రీహరి నామ స్మరణము గావించుటచే ధన్యుఁ డయ్యెను. కావున, నీతఁడు విష్ణుభక్తుఁడు. విష్ణుభక్తుల జోలికి మీరు రాఁదగదు." ఈ మాటలు విన్నంతనే యమదూతలు వచ్చినత్రోవన వెళ్ళిరి.

అజామిళుఁడు జరిగినదంతయుఁ జూచెను. విష్ణు దూతల సందర్శనమువలన వానికి భయము పోయెను.

జ్ఞానము గలిగెను. విష్ణుదూతలకు నమస్కరింపఁ బోయెను. వా రదృశ్యులైరి. అజామిళుఁడు పశ్చాత్తాపమంది "అయ్యో! బ్రాహ్మణుఁడనైన నేను సకలశాస్త్రములుఁ జదివి, కులాచారములను మంటిలోఁ గలిపితిని. అగ్నిసాక్షిగఁ బెండ్లాడిన భార్యను విడిచి, కలుదాగుదుష్ట దాసిని మరగి, చెడిపోయితిని. నరకకూపమునఁ గూలబడిపోనున్న నన్ను రక్షించిన యీ మహాత్ము లెవరో! 'నారాయణా' యని పిల్లవానిఁ బిలిచి నంతమాత్రమున నాకిట్టి సద్గతి గలిగినది." అని శ్రీహరిని మనసునందు నిలిపి, గంగాతీరమున కేగి, చాల కాలము తపస్సు జేసి, శ్రీహరి సాన్నిధ్యము జేరెను.

తే. "మహితయోగోగ్ర నిత్య సమాధివిధుల
నలరు బ్రహ్మాదిసురలకు నందరాని
భూరినిర్వాణ సామ్రాజ్య భోగభాగ్య
ఖేలనంబులు హరినామ కీర్తనములు."

8. కపోతోపాఖ్యానము

పూర్వమొక బోయవాఁడు గలఁడు. వాఁడు పక్షులఁ జంపి, వానిలోఁ గొన్నిఁటిని దిని, మిగిలినవాని నమ్ముకొనుచు జీవించుచుండెను. ఒకనాఁడాతఁ డడవిలో వలవేసి పక్షులఁ బట్టి సాయంకాలమున కింటికిఁబోవఁ జూచుచుండెను. అంతలో గొప్ప గాలివాన వచ్చెను. అడవి యంతయు జలమయం బయ్యెను. చీఁకటులు గ్రమ్మెను. వాఁడుతడిసి వణఁకుచు, నొక మఱ్ఱిచెట్టుక్రిందఁ గూర్చుండెను.

ఆ చెట్టుతొఱ్ఱలో నొక పావురముండెను. అది తన భార్య మేతకు వెళ్ళి చీఁకటిపడినను నింటికి రాలేదను చింతతో "ఎచటి కేగినదో నాభార్య! నన్ను విడిచి క్షణమైన యుండదే! ఈ పాడుగాలివాన వలన నెచ్చటనైనఁ బడిపోయినదేమో! ఇపుడేమి సేయుదును? అదిలేక యిల్లుపాడుబడి యున్నది. నా బ్రతుకిఁక నిరర్థకము. అయ్యో! ఏమి చేయుదును? నాకిఁక దిక్కెవ్వరు?" అని విలపించుచుండెను, ఆడుపావుర మచ్చటనె బోయవాని వలలోఁ జిక్కుకొని యుండెను. తనభర్త మాటలను వినెను. తనమీఁదఁ దన భర్తకుఁగల ప్రేమకెంతయు సంతసించెను. తనస్థితి భర్తకుఁ దెలిపి చింతింపవలదని పలికి, మఱియు నిట్లనియె.

"నాథా! శరణుఁజొచ్చినవాని నాదరించి, రక్షించుట పరమధర్మమని పెద్దలు సెప్పెదరు. ఈబోయ చలిచే వణఁకుచుఁ జచ్చుటకు సిద్ధముగ నున్నవాఁడు. వానికి నీచేతనైన సహాయముఁజేసి బ్రతికింపుము.

చ. "శరణము సొచ్చినం దగ
 బ్రసన్నతఁ గైకొని రక్షణంబు సా
దరముగఁ జేయు టత్యధిక
 ధర్మముగా బుధకోటి సెప్పు, నీ
వరసి మహోర్వి శర
 ణాగతు నోపినభంగి నాపదం
బొరయక యుండఁజేయుము ప్ర
 భూతపుసీతునఁ గొంకు వోయెడున్."

అంతట, నా మగపావురము దుఃఖమువిడిచి బోయవానియొద్దకుఁ జేరి యాతనితో నిట్లనియె. "ఓయన్నా! నీవు మిగుల శ్రమనొంది, డస్సి యున్నవాఁడవు. ఈనాఁడు మా యింటి కతిథివైతివి. ఆలస్యముచేయక నీకోరికఁ దెలుపుము. నాచేతనైన సహాయము జేసెద." అప్పుడా బోయవాఁడు సంతసించి "చలిచే శరీరము కొయ్యయైనది. ఈయాపదఁ దొలఁగించి రక్షింపుమా!" యని వేఁడెను.

ఆ పావురము వెంటనే చిన్నిపుల్లలను ముక్కుతోఁ దెచ్చి కుప్పఁ బోసెను. అంతట సమీపగ్రామమునకుఁ బోయి నిప్పుఁదెచ్చి, మంటఁ జేసెను. బోయవానిని జలిఁగాచుకొనుమని ప్రార్థించెను. కొంతసేపటికి బోయవానికి చలిబాధతగ్గి, యాఁకలిబాధ హెచ్చెను. వాఁడాసంగతి పావురమునకుఁ దెలిపెను. 'వానికాహారమిచ్చుటకు పక్షులయొద్దనేమి యుండును?' పాపమా కపోతమువగచి, 'నాశరీరం బాహారంబుగ నిచ్చెదఁ గొనుము' అని మండుచున్న యా నిప్పులోఁబడి చనిపోయెను.

బోయవాఁ డాశ్చర్యము నొందెను. వాఁడిట్లు తలపోసెను. "ఆహా! లోకములో నిట్టి చిత్ర మెచ్చటనైన గలదా! ఈపావుర మితరులకుగాను తన శరీర మిచ్చెను. నే నపకారముఁ జేసినను నా కుపకారముఁ జేసినది. ఇది యెంతయో పుణ్యురాలు! నే నీ జీవహింసనేయుచు దయాహీనుఁడనైన దుర్మార్గుఁడను. ఈ కపోతము నాకు గురువై మంచినీతిని బోధించినది. నేనిఁక జీవహింసఁ జేయకుందును." అతఁడట్లు నిశ్చయించుకొని వలలోఁ జిక్కుకొనియున్న పక్షులఁ విడిచి, వెళ్లిపోయెను.

వలనుండి విడువఁబడిన యాడుపావురము తనభర్త చనిపోయినందులకు మిగుల దుఃఖించి, తానును ఆ నిప్పయందే

పడి, చనిపోయెను. శరణాగతరక్షకులగు నా పక్షిదంపతులు దివ్యవిమానములమీఁద వైకుంఠమున కేగిరి.

క. "శరణంబని వచ్చిన భీ
కర శత్రునినైనఁ బ్రీతిఁగావగ వలయుఁ
గరుణాపరుల తెఱంగిది
యిరవుగ సరిగావు దీని కే ధర్మంబుల్.

9. సావిత్రి

అశ్వపతి అను నొకరాజు మద్రదేశమును పాలించెను. సావిత్రీదేవి వరమువలన నాతనికొక కూఁతురు గలిగెను. అశ్వపతి యామెకు సావిత్రియనియే పేరిడెను. ఆమె దిన దిన ప్రవర్ధమానయై సౌందర్యమునందును, సుగుణములయందును, ఆ కాలపు రాజకన్యలలోనికెల్ల మిన్నయై యుండెను. ఆమె సకల విద్యలు, శాస్త్రములు నేర్చెను. అప్పుడప్పుడామె వనములకేగి, యచ్చటి మునులను దర్శించి, సకల ధర్మములను దెలిసికొనుచుండెడిది.

సావిత్రికి వివాహమునకుఁదగిన వయస్సు వచ్చెను. అశ్వపతి యామెకుఁదగిన వరునిఁదెచ్చి, వివాహముసేయుట కాలోచించుచుండెను. ఆ కాలమున సాళ్వదేశపుప్రభువైన ద్యుమత్సేనుఁడు శత్రువులచేఁ బరాజితుఁడై భార్యాపుత్రాదులతో నడవిలో వాసము సేయుచుండెను. ఆతని కుమారుఁడు సత్యవంతుఁడు సౌందర్యమునందు మన్మథుని, బుద్ధియందు బృహస్పతిని మించి యుండెను. సావిత్రి మునులయొద్ద కేగినప్పుడు యాతనిఁ జూచెను. ఆమె మనస్సు ఆతనియందుఁ దగులుకొని యుండెను. కాని, సిగ్గుచే నెవ్వరికిని తెలుపలేదు.

ఒకనాఁడు నారదమునీంద్రుఁ డశ్వపతియొద్దకు వచ్చి, మాటలాడు చుండెను. ఆ సమయమున సావిత్రి మునికిని, జనకునకును నమస్కరించి తండ్రియొద్దఁ గూర్చుండెను. నారదుఁ డామెను జూచి, యౌవనవతియగు నామెకేల వివాహము సేయలేదని యశ్వపతి నడిగెను. అశ్వపతి, యా ప్రయత్నముమీఁదనే యుంటినని మునికిఁజెప్పి, పుత్రికతో "అమ్మా! నీకు వివాహసమయము వచ్చినది. నీకుఁ దగిన వరుని నీవే పేర్కొనుము. వానిని నీకుఁ బతిగాఁ జేయుదును." అని పలికెను. ఆమె యొక్కింతలజ్జించి, పిమ్మట జనకునితో, "తండ్రీ! సాళ్వరాజిప్పుడు రాజ్యముగోల్పోయి యంధుఁడై, యరణ్యమున నున్నవాఁడు. ఆతని కుమారుఁడగు సత్యవంతుఁడు గుణభూషితుఁడు. అతనినిదివరకే నేను ప్రేమించితిని." అనిపలికెను.

అశ్వపతి, సత్యవంతుని రూప, గుణాతిశయము లెట్టివో చెప్పుఁడని నారదుని బ్రార్థించెను. నారదుఁ డాతనితో, "రాజా! సత్యవంతుఁడు రూపమందును, బుద్ధియందును నిరుపమానుఁడు. అతని కతఁడే సాటి. అతఁడు నిత్యసత్యవ్రతుఁడు. అందువలననే సత్యవంతుఁ డను పేరుఁగలిగి యున్నాఁడు. కాని, యాతనికొక లోపముగలదు. పెండ్లియైన నొక సంవత్సరమునకే యతఁడు మృతినొందును." అని చెప్పెను. అశ్వపతి చింతించి, మరియొకరిని వరింపుమని కూఁతునడిగెను. కాని, సత్యవంతుఁ డెట్టివాఁ డైనను తా నాతనినిదప్ప మరియొకరిని వరింపఁజాల నని సావిత్రి పలికెను.

క. "వినుము మనోవాక్కాయము
లన మూఁడు దెఱంగులందు నంతఃకరణం
బనఘ! ప్రధానము గావున
మనమునఁ గైకొన్న భర్త మానందగునే?"

నారదుఁ డామె ధర్మబుద్ధి కచ్చెరువొంది, "ఈమె పట్టుదల యమోఘము. ఈమె పుణ్యముచేత భర్త దీర్ఘాయుష్మంతుఁ డగును." అని వెడలిపోయెను. ఒక శుభదినమున సావిత్రి సత్యవంతున కిచ్చి, వివాహము గావింపఁబడెను.

సావిత్రి నారచీరలు ధరించి పతికి శుశ్రూష సేయుచుండెను. ఆమె, పెండ్లియైనది మొదలు భర్తయొక్క

యాయుఃప్రమాణము లెక్కించుచుండెను. నాలుగు దినములు కొఱంతఁగా సంవత్సరము నిండెను. నాల్గవదినమున పెనిమిటి మృతినొందునని ఆమె యెఱుఁగును. ఆమె మనస్సును భగవంతునియందు నిలిపెను. నాల్గవదినము వచ్చెను. ఆనాఁడే పతి మృతినొందును. ఆ యుదయమున సత్యవంతుఁడు కట్టెలు తెచ్చుట కడవికి వెడలెను. వలదనినఁ గొలఁదిని నామెకూడ పతిని వెంబడించెను.

సత్యవంతుఁ డొక చెట్టును గొడ్డలితోఁగొట్టుచు శ్రమనొంది, క్రిందఁబడిపోయెను. సావిత్రి యాతురముతో నాతని శిరమును దన తొడమీఁద నుంచుకొని పరుండఁబెట్టెను. ఆ సమయమున, ఒక నల్లని భయంకరరూపము సత్యవంతుని జేరఁబోయెను. సావిత్రి పతిశిరమును మెల్లగఁ గ్రిందనుంచి, యా భయంకరరూపునకు నమస్కరించి, 'అయ్యా! మీ రెవ్వరు?' అని యడిగెను. అందుల కాతఁడు దాను యమధర్మరాజు ననియు, పుణ్యశీలయగుటచేఁ దానామె కగపడితి ననియుఁ జెప్పి, సత్యవంతుని ప్రాణముల బంధించి, తీసికొని పోవుచుండెను. సావిత్రి ధైర్యము వహించి పతి శరీరము నొకచోట దాఁచి, యముని వెంటఁ బరుగెత్తెను. యముఁడు సావిత్రిని రావలదని వారించెను. అప్పుడామె యాతనితో నిట్లు విన్నవించెను.

క. " పతులెందు జనిన నచటికి
సతులును జనవలదె? నీ ప్రసాదముననను, మ
త్పతిభక్తి కతముననను సం
స్తుతగుణ! నాకరుగరాని చోటులుఁ గలవే?"

యముఁడామె పతిభక్తి కచ్చెరువొంది, పతిప్రాణము దప్ప వేరేదియైన నొక వరమడుగుమిచ్చెద ననెను. ఆమె తన మామ కన్నులీయుమని వేఁడెను. యముఁడా వరమిచ్చి, తనతోనిఁక రావలదనెను. ఆమె యూతనితో, 'ధర్మస్వరూపుఁడ వగు నీ శరణుఁజొచ్చితి' ననెను. యముఁడు సంతసించి, పతిప్రాణముదప్ప మరియొకవరము గోరుకొనుమనెను. తన మామకు మరల రాజ్యము వచ్చునట్టుగ ననుగ్రహింపుమని కోరెను. యముఁడింకను యామెతండ్రికి నూఱుగురు పుత్రులుకూడ గలుగునట్లు వరమిచ్చెను. తుదకు, నామె పతిభక్తికిని, బట్టుదలకును, ధర్మబుద్ధికిని మెచ్చి, పతిప్రాణములనుగూడ నిచ్చెను. సావిత్రీసత్యవంతు లింటికిఁ జేరిరి. సాళ్వపతి గోడలినిఁ నెన్నియోవిధములఁ బొగడెను.

క. "ఆపత్సముద్ర మగ్నం
బై పోయెడు నస్మదన్వయము పెంపెసగన్
దేపయయి కడవఁబెట్టిన
నీ పుణ్యచరిత్ర కీర్తనీయము తల్లీ.

10. భీష్ముఁడు

పూర్వము భారతదేశమునకు హస్తినాపురము రాజధానిపట్టణమై యుండెను. దానిని శంతనుఁడు అను చక్రవర్తి పాలించుచుండెను. శంతనుఁ డొకనాఁడు గంగానదీతీరమునఁ దిరుగాడు చుండెను. అతఁ డచ్చట భువనమోహిని యగు నొప్పు నొకస్త్రీనిఁ జూచెను. ఆమె సౌందర్యమున కతని మనస్సు చలించెను. ఆమెకూడ శంతనుని మోహించెను. శంతనుఁ డామెతోఁ "ఇంతీ! నీ వెవ్వరిదానవు? నీసౌందర్యము నన్నాకర్షించినది. నేను కురుదేశాధిపతిని. నన్ను వివాహమాడుము. నీ కోరికలన్నియుఁ దీర్తును." అని వచించెను. అందులకామె "నేనేమి చేసినను వారింపకుండునట్లును, నా కప్రియములు పలుకకుండునట్లును వాగ్దాన మిచ్చెదవేని నేను నీకు భార్య నయ్యెద. ఎన్నఁడైనను నేను సేయుపనులకు నడ్డు దగిలితివేని యా క్షణముననే నిన్ను విడిచి పోవుదును." అని చెప్పెను. స్త్రీ రూపధారిణియైన గంగ పలుకులకు శంతనుఁడు సమ్మతించి, యామెను భార్యగా గ్రహించెను.

కొన్నాళ్లకు, గంగ గర్భము ధరించి, యొక కుమారునిఁ గనెను. గంగ యాబిడ్డను గంగానదీజలములందుఁ బాఱవైచెను. శంతనుఁడు చూచియు 'ఇట్లేల చేసితి' వని

యడిగిన నామె లేచిపోవునేమో యను భయముతో నూర కుండెను. ఈవిధముగ నేడ్వురుబిడ్డలను నామె గంగనీటిలోఁ బాఱవేసెను. శంతనుఁ డేమియు ననలేక నూరకుండెను. గంగ యెనిమిదవ గర్భము ధరించెను. మరల నొక చక్కని కుమారుఁ డుదయించెను. ఈ బిడ్డనుఁగూడ యథాప్రకారము గంగలోఁ బడవేయుటకుఁ బోవుచుండెను. శంతనుఁ డిఁక సహింపలేక, "ఓసీ! నీవు గొడ్డాలివలె నున్నావు. కన్నబిడ్డల నిట్లు చంపుకొను తల్లులెందైనఁ గలరా? నీకిచ్చిన వాగ్దాన మనుసరించి కన్నబిడ్డలఁ జంపుచుండఁ జూచి సహించితిని. ఇఁక నే భరింపఁజాల. ఈ బిడ్డని జంపనియ్యను. అని కోప ముతోఁబలికెను.

గంగ శంతనునితో "రాజా! నీవు గోరినట్లు ఈ బిడ్డను జంపను. కాని, నీకును నాకును సంబంధము నేఁటితో సరి. ఇన్ని దినములనుండియు నన్నెవరినిగాఁ దలఁచితివో! నేను గంగను. వసిష్ఠమహామునీంద్రుఁడు 'అష్టవసువు' లను నెని మిదిమంది దేవతలను భూమియందు జన్మించునట్లుగ శపించెను. ఆ వసువులు భూమిపైఁ జిరకాలము నిలువఁజాలక నన్ను వేఁడిరి. వారికి మేలుసేయఁగోరి నీకుఁ భార్యనై వారినిఁ గం టిని. నీటిలోఁ బాఱవేసిన యా యేడ్వురుబిడ్డలును ఏడ్వురు వసువులు. ఈయష్టమపుత్రుఁడు భూమిపైఁ బెద్దకాలము జీవిం

చును. ఈతఁడు నీ కురువంశమునకే కాక భారతభూమికంతకును గీర్తిఁ దెచ్చును. వీఁడు పెద్దవాఁడగునంతవఱకు నాయొద్దనే యుండును." అని చెప్పి కుమారునిఁ దోడ్కొనిపోయెను.

గంగాదేవి కుమారునకు దేవవ్రతుఁడు అనుపేరు బెట్టెను. వసిష్ఠమహాముని యొద్ద సకలవిద్యలు, శాస్త్రములు నేర్పించెను. పిమ్మట, పరశురామునియొద్ద విలువిద్య నేర్పించెను. దేవవ్రతుఁ డొకనాఁడు గంగానదీతరమున విలువిద్య నభ్యసించుచు, వినోదించుచుండెను. శంతనుఁ డచ్చటికి వచ్చెను. బాలుని విలువిద్యానైపుణ్యమునకు మెచ్చుకొని 'ఈ బాలకుఁ డెవఁడా' యని విచారించుచుండెను. ఆ సమయమున గంగాదేవి ప్రత్యక్షమై "రాజా! ఈ ముద్దుబాలుఁడు నీ కుమారుఁడు. లక్షణములు దెలియుటలేదా? వీనికి దేవవ్రతుఁడని పేరు బెట్టితిని. సకల విద్యలు నేర్పించితిని. వీఁడు నీవంశము నుద్ధరించును." అని బాలుని శంతనునకు నప్పగించి, వెడలిపోయెను. శంతనుఁడు సంతోషముతోఁ గుమారునిఁ దోడ్కొని పట్టణమునకు వచ్చి, యొక శుభలగ్నమున నాతనిని యువరాజుగాఁ బట్టాభిషిక్తుని గావించెను.

ఒకనాఁడు శంతనుఁడు వేఁటకొఱకు యమునానదీతీరమునకుఁ బోయెను. అచ్చట నొక కన్యను గాంచెను. ఆమె

సౌందర్యమున కబ్బుర మొంది, దానివృత్తాంత మడిగెను. తన్ను సత్యవతియని యందురనియు, బెస్తరాజైన దాశరాజునకుఁ బుత్రికననియు నామె బదులుచెప్పెను. శంతనుఁడామెను వివాహమాడఁదలఁచి దాశరాజునొద్ద కేగి, తనకోరికఁ దెలిపెను. దాశరాజు సంతసించి శంతనునితో, "నీవంటి చక్రవర్తికి నాకొమార్తె నిచ్చుటచే నేను ధన్యుఁడ నయ్యెద. కాని, నా కూఁతువలనఁ గలిగిన కుమారుని నీ యనంతరము యువరాజుగాఁ జేసెదనని వాగ్దానమిమ్ము. అట్లుగాదేని, నాకూఁతు నియ్యఁజాల." అని పలికెను. అదివఱకే యువరాజై యున్న భీష్ముని దలఁచి, శంతనుఁడు మాఱుమాటాడక వెడలిపోయెను.

శంతనుని మనస్సు సత్యవతియందే తగిలియుండి నానాఁటికి కృశించిపోవుచుండెను. తండ్రి యట్లుండుటకు దేవవ్రతుఁడు కారణము దెలిసికొని దాశరాజునొద్ద కేగి, 'నీకూఁతు నాతండ్రికిచ్చి, పరిణయము గావింపు' మని యడిగెను. అందులకు, దాశరాజు "నీతండ్రి యనంతరము నా మనుమనికే రాజ్యము లభించునెడల నట్లు చేయుదును." అని బదులిడెను. దాశరాజు నభిప్రాయము గ్రహించి దేవవ్రతుఁడు "దాశరాజా! నేను రాజ్యము స్వీకరింపను. శంతనునకు నీ తనయయందు జన్మించు కుమారుఁడే రాజు కాగలఁడు." అని పలికెను.

దాశరాజు, "దేవవ్రతా! నీవు ధర్మమూర్తివి. నీమాటఁ జెల్లింపఁగలవు. కాని, ముందు నీకుఁగలుగు పుత్రు లూరకుండఁ గలరా? అని సంశయించెదను." అనెను. అందులకు, దేవవ్రతుఁడు దాను యావజ్జీవ బ్రహ్మచర్యవ్రతము బూని యుందునని ప్రతిజ్ఞఁ జేసెను. దాశరాజు సంశయము దీరెను. ఒక శుభముహూర్తమున శంతనునకు సత్యవతి నిచ్చి, వివాహము గావించెను. భీష్మవ్రతముఁ బూనుటచే దేవవ్రతునకు భీష్ముఁడను పేరు గలిగెను.

శంతనుఁడు కుమారుని పితృభక్తికి సంతసించి యాతనికి "స్వచ్ఛందమరణము" అనఁగా నిష్టము వచ్చినప్పుడే ప్రాణములు విడుచునట్లుగ వరమిచ్చెను.

క. "పితృసంకల్పము సేయఁగ
సుతుల కవశ్యంబువలయు సుతజన్మ ఫలం
బతి ముదమునఁ బిత్రువరులకు
హితమొనరించుటయు కాదె యెంతయు భక్తిన్."

11. ధ్రువుఁడు

పూర్వము ఉత్తానపాదుఁడు అను రాజు గలఁడు. అతఁడు సునీతి, సురుచి అను నిరువురు భార్యలఁ బెండ్లాడెను. పెద్దభార్యవలన ధ్రువుఁడును, చిన్నభార్యవలన ఉత్తముఁడు అను కుమారులు గలిగిరి. ఇరువురు భార్యలలోఁ జిన్నభార్య యగు సురుచియందు రాజునకుఁ బ్రేమ మెండు. సర్వదా, ఆమె మేలే కోరుచు నామె సంతోషమే తన సంతోషమని తలఁచు చుండెను. సురుచియు, భర్తమనస్సు తనయందు తప్పిపోకుండునట్లతి జాగ్రత్తతో నతనికి సంతోషము గలుగఁ జేయుచు, సునీతిపై చాడీలు సెప్పుచుఁ గాలము గడపు చుండెను.

రాజు సునీతినిగాని, యామె కుమారుఁడగు ధ్రువునిఁ గాని యెన్నఁడును గన్నెత్తి చూడకుండెను. ఒకనాఁడు సురుచిమందిరమున రాజు ఉత్తమునిఁ దనతొడపైఁ గూర్చుం డఁబెట్టుకొని ముద్దాడు చుండెను. ఆ సమయమున ధ్రువుఁ డచ్చటకు వచ్చెను. తమ్మునివలె తండ్రితొడపైఁ గూర్చుం డుటకు ధ్రువున కాశ గలిగెను. రాజు చూచియు, వానిని బిలువలేదు. అయినను, ధ్రువుఁడు మురియుచు తండ్రి తొడపైఁ గూర్చుండుటకు సమీపించెను. సురుచి కోపించి,

"ఓరీ ధ్రువా! నీకు మహారాజు తొడమీఁదఁ గూర్చుండు భాగ్యములేదు నీకట్టి యదృష్టమే యుండెనేని నా కడుపు ననే పుట్టియుందువు. నీ తండ్రితొడపైఁ గూర్చుండుటకుఁ గోరిక గలదేని భగవంతు నారాధించి నా కడుపునఁ బుట్టు నట్లు వరములొందిరమ్ము. లేదా మీయమ్మ దగ్గఱకుఁ బోయి పడియుండుము." అని నిందించెను.

ధ్రువుఁడు బాలుఁడైనను మంచి పౌరుషవంతుఁడు. సవతితల్లి కఠినవాక్యములు సహింపలేక పోయెను. సవతితల్లి మాటలకంటె తండ్రి యూరకుండెను గదా! యని దుఃఖించెను. పాపము! అతఁడేమి సేయును? ఏడ్చుచుఁ తల్లియొద్దకుఁబోయెను. సవతితల్లివలన జరిగిన పరాభవమంతయు వినిపించి, వెక్కి వెక్కి యేడ్చెను. సురిచియును మిగులఁ జింతించి, "పుత్రకా! నే నేమి సేయుదును? నీవు దుఃఖించినందువలనఁ బ్రయోజనము లేదు. మీ తండ్రి నన్ను దాసీకంటె నీచముగఁ జూచు చున్నాడు. నా కడుపునఁ బుట్టుటచేత నీకిట్టి పరాభవము గలిగినది. నీ సవతితల్లి చెప్పినమాటలు వాస్తవములు. నీ యవమానము దొలఁగింపఁదగినవాఁడు శ్రీహరియే. మా తాతయైన మనువు శ్రీహరినిఁ బూజించి యిహపరసౌఖ్యములఁ బొందెను. కావున, శ్రీహరి పాదకమలములఁ బూజింపుము. నీవును నేనును గూడ ధన్యుల మయ్యెదము.' అని కుమారునకు బోధించెను.

ధ్రువుఁడు తల్లి యాశీర్వాదము బొంది, శ్రీహరినిఁ గూర్చి తపస్సు సేయుటకుఁ బురము విడిచి, యరణ్యమునకుఁ బోవుచుండెను. అతనికి మార్గమున నారదమహామునీంద్రుఁ డెదురు పడెను. దివ్యదృష్టివలన నారదుఁ డంతయు గ్రహించి ధ్రువునితో "వత్సా! ఎవ్వరివాఁడవు? పసిబాలుఁడవు. రాచ బిడ్డవలెఁ గాన్పించుచున్నావు. అట్టి నీవు సకల సౌఖ్యములను విడిచి, యీ యరణ్యమార్గమున నెచ్చట కేగెదవు?" అని యడిగెను. ధ్రువుఁడతనికి నమస్కరించి, తన పరాభవము విన్నవించి, తపము సేయఁబోవుచుంటి నని చెప్పెను. నారదుఁ డాశ్చర్యముతో, "బాలకా! ఆటలాడుకొనఁదగిన యీ పసి తనమున నవమానముఁ బాటింపరాదు. నీ వెక్కడ? తప మెక్కడ? మహాయోగీశ్వరులుకూడ ననేక జన్మములెత్తియు శ్రీహరిని దర్శింప లేకున్నారు. నీవు పసిబాలుఁడవు. సుకు మారుఁడవు. వనవాసము గావింపనేరవు. ప్రయోజనము లేని యీ ప్రయత్నము మాని, యింటికిఁ బొమ్ము." అని బోధించెను. ఎన్ని చెప్పినను ధ్రువునకు నచ్చక, "స్వామీ! సవతితల్లి మాటలవలన నా హృదయము కలఁగిపోవుచున్నది. నా చిత్తమున శాంతి లేదు. నీవు మహానుభావుఁడవు. నీకుఁ దెలియనిది లేదు." అని నుడివెను. ధ్రువుని పౌరుషమునకును, బట్టుదలకును నారదుఁడు సంతసించి, "కుమారా! దాపున యమునానది యున్నది. దానిచెంత మధువన మను నొక

వనము గలదు. నీ వచ్చట నివసించి, యమునయందు స్నాన మాడుచు శ్రీహరిని ధ్యానింపుము." అని దీవించి శ్రీమన్నా రాయణమంత్ర ముపదేశించెను.

ధ్రువుఁడు మధువనమును జేరి, యచ్చట మహా దీక్షతో నాఱుమాసములు ఘోరతపస్సుఁ జేసెను. అతని తపస్తీక్ష్ణమునకు లోకములు తపించెను. శ్రీమన్నారాయ ణుండు ధ్రువుని తపస్సునకు మెచ్చి, నిజరూపముతో నతని యెదుటఁ బ్రత్యక్షమయ్యెను. ధ్రువుఁడు సాష్టాంగదండప్రణా మము లాచరించి, స్తోత్రము సేయఁబోయెను. బాలుఁడై నందునఁ దెలియలేదు. దేవదేవుఁ డది యెఱింగి, తన శంఖ ముతో నతనిని స్పృశించెను. వెంటనే, ధ్రువుఁ డనేకవిధ ముల శ్రీహరిని వినుతించెను. శ్రీహరి సంతసించి, యనేక వరములిచ్చి, "వత్సా! ఇఱువదియాఱువేల యేండ్లు రాజ్య మేలి, తుదకు శాశ్వతపదవిఁ బొందఁగలవు. అని యనుగ్ర హించి, నంతర్ధానమయ్యెను.

ఉత్తానపాదుఁడు నారదునివలన ధ్రువుని తపస్సును, శ్రీహరి ప్రత్యక్షమగుటయును, బుత్రుని రాకయును నెఱింగి, యెదురేగి సగౌరవముగఁ దీసికొనివచ్చెను. తండ్రి యనం తరము ధ్రువుఁడు చిరకాలము రాజ్యమేలిఁ తుదకు దివ్య

విమానమెక్కి బ్రహ్మాదిదేవతలకు నలవిగాని శాశ్వతలోకముఁ బొందెను.

సీ. సర్వేశ! కల్పాంతసమయమునందు నీ
యఖిల ప్రపంచంబు నాహరించి
యనయంబు శేషసహాయుండవై శేష
పర్యంకతలమునఁ బవ్వళించి
యోగనిద్రారతినుండి నాభీసింధు
జస్వర్ణలోక కంజాతగర్భ
మందుఁ జతుర్ముఖు నమరఁ బుట్టించుచు
రుచినొప్పు బ్రహ్మస్వరూపివైన

గీ. నీకు మ్రొక్కెద నత్యంత నియమమొప్ప
భవ్యచారిత్ర! పంకజపత్రనేత్ర!
చిరశుభాకార! నిత్యలక్ష్మీవిహార!
యవ్యయానంద! గోవింద, హరి, ముకుంద!

12 గో, వ్యాఘ్రి సంవాదము

పూర్వమొక బ్రాహ్మణునియొద్ద నొక యావు ఉం డెను. అది చాలమంచి గుణములు గలది. తోడియావులతో జగడమునకుఁ బోదు. పసిపిల్లలనైన నేమియు ననదు. తన యజమానునికి సమృద్ధిగఁ బాలిచ్చును. అందువలన, నది బ్రాహ్మణునిచే మిక్కిలి గారాబముగాఁ బెంపబడు చుండెను.

ఆ గోవొకనాఁ డొక వనములో మేయుచుండెను. ఒక పెద్దపులి యెక్కడనుండియో వచ్చి, దాని మీఁదకు దూఁ కెను. అప్పుడా గోవు, "ఓహో! నిలువుము. నిలువుము. దయయుంచి నామాట యొకటి వినుము" అని అనెను. ఆ మాటలకు బులి యాశ్చర్యమొంది, "నిన్నుఁ దిని, నా యాఁ కలి దీర్చుకొనఁ దలఁచితిని. నన్నెందుల కడ్డు పెట్టితివి? నీవు సెప్పెడిమాట యేమి?" అని యడిగెను. అందులకా గోవు, "అయ్యా! నాకొక కుమారుఁడు గలఁడు. వాడు పుట్టి నేఁటి కెనిమిది దినములు మాత్రమే యైనది. గడ్డిని మేయలేఁడు. నేనుపోయి కడసారి వానికొక పర్యాయము కడుపారఁ బాలిచ్చి, వెంటనే వచ్చెదను. నామాట నమ్మి, నన్నుఁబోయి రమ్మని సెలవిమ్ము." అని ప్రార్థించెను.

పులి నవ్వుచు “తిలకమా! ఎంతబాలవు? నన్ను మోసపుచ్చి పోవుటకు నెంచెదవు. నా పట్టునుండి వదలిన తరువాత మరల నీవు రాకేమి? నేను తెలివిమాలినదాని నని తలఁచితివి కాఁబోలు!” అని యనెను. గోవు పులితో నిట్లనెను. “ఓ వ్యాఘ్రరాజమా! నామాటల నమ్మఁజాలకున్నావు. ఇతర గోవులవలె నన్నుఁ దలఁపవలదు. నీ వనుకొనినట్లు మోసపుచ్చుట సాధులక్షణము కాదు. ఆడితప్పువాఁడు ఛండాలునితో సమానుఁడు. నన్నుఁ బోయిరమ్మని చెప్పి, పుణ్యము గట్టుకొనుము. నా లేఁదూడకుఁ గడుపారఁ బాలిచ్చి, బుజ్జగించి వెంటనే వత్తును. నీవు కాదుకూడ దంటివేని నే నేమియు సేయఁజాలను.

అట్లు బ్రతిమాలుచున్న యావునుజూచి పులి, “నీ వాడినమాట దప్పనిదానివని నమ్మకము కుదిరినది. శీఘ్రముగఁ బోయిరమ్ము” అని యనెను.

గోవు పులికిఁ బ్రదక్షిణము జేసి, సెలవొంది, తివ్వతివ్వన యింటికిఁ బోయెను. తన బిడ్డకుఁ గడుపారఁ బాలు గుడిపెను. దూడ యంతట, చెంగుచెంగునఁ బరుగెత్తెను. బిడ్డఁడు పరుగెత్తుచుండఁ జూచిచూచి, కనులు నీరుగ్రమ్మగా బిడ్డను బిలిచి, దానితో నావు మెల్లగ నిట్లనియె. “నాయనా!

నీ కిన్నిదినములు చన్నిచ్చి పెంచితిని. నేఁటితో మనకిద్దరికిని ఋణము దీరినది. ఇఁక నన్నుఁ దలఁపవలదు. తండ్రీ! నాకొఱకు బెంగపడవలదు. పొలములలో నొంటరిగఁ దిరుగకుము. ప్రొద్దుపోవువఱకు మసలకుము. ఆఁబోతుల చెంతకుఁ బోకుము. గుఱ్ఱములు, నేనుగులు మొదలగునవి నడచు త్రోవలకడ్డము బోవలదు. బావులప్రక్కన నెట్టిగరిక యున్నను మేయుటకుఁ బోకుము. పాలబెంగతో నితరగోవుల పొదుఁగులకు మూతిఁ జాఁపకుము. నిన్నెవ రేమన్నను మాఱుమాటాడకుము.”

తల్లిమాటలకు బిడ్డ దీనముతో, “తల్లీ! ఈ దినమిట్టి మాటలను బలికెద వేల? ఎందులకు నీ కన్నులవెంబడి నీరు వచ్చుచున్నది? నీ వెక్కడకుఁ బోయెదవు? అమ్మా! నీవుపోయిన నన్నిఁక ముద్దాడువారెవరు? నాకుఁ బాలిచ్చువారెవరు? నీ వెక్కడకిఁ బోయెదవో నన్నును నక్కడకుఁ దీసికొనిపోరాదమ్మా!” అని యేడువసాగెను. అప్పుడా గోవు, కన్నీరుఁ గార్చుచుఁ బులితోఁ దాను జేసివచ్చిన వాగ్దానమును జెప్పెను. ఆ మాటలు విని, దూడ క్రిందఁబడి పొరలుచు, నేడువ నారంభించెను. అటుల నేడ్చియేడ్చి తల్లియొద్ద నిద్రఁ బోయెను. ఆవు, తానువచ్చి చాల సేపైనదనియు, తాను పులితోఁ జెప్పివచ్చిన సత్యవాక్యమును దలఁచియు, పుత్రమోహమును వదలి, వెంటనే పులియొద్దకుఁ బోయెను.

గోవు రాక యాలస్యమైనందున వ్యాఘ్రము చింతించుచు "చేతికిఁ జిక్కినదానిని వదలితిని. ఇఁకనది వచ్చునా? కానిమ్ము. ఎప్పటికైన దానిఁబట్టుకొని కసి దీర్చుకొందును." అని యాలోచించుచుండ నింతలో నావు వచ్చెను. ఆవు పులితో, "ఓపుణ్యాత్ముఁడా! నీదయవలన నాబిడ్డను గడసారి చూచిరాఁగలిగితిని. నీవెంత యాఁకలితో నున్నావో! దయ చేసి నన్నిఁక భక్షించి, నన్నుఁ గృతార్థురాలిగఁ జేయుము." అని దగ్గఱకుఁ బోయెను.

గోవు సత్యవ్రతమునకుఁ బులి యాశ్చర్య మొందెను. ‹నేను పుట్టిపెరిగి, యిట్టి సత్యవ్రతుల నెన్నఁడును జూడలేదు. ఇట్టిదానిఁజంపి, మహాపాతక మొడిగట్టఁ జాలను.› అని పులి తలఁచి, యావుతో, "ఓ గోరత్నమా? నీ సత్యవ్రతమునకు మెచ్చితిని. నిన్ను నేఁ జంపఁజాలను. నీవింటికిఁబోయి నీ కుమారునితో సుఖముగ నుండుము." అని చెప్పెను.

అప్పుడా గోవు, "ఓ వ్యాఘ్రరాజమా! నీ వట్లన వలదు. నా శరీరము నిదివరకే నీకు వాగ్దానము జేసితిని. నీ వాఁకలితో డస్సి యున్నావు. వెంటనే, నన్ను భక్షింపుము." అని మెడయెత్తుకొని పులిచెంతకుఁ బోయెను. పులి, దూరదూరముగఁ బోవునుగాని యావును జంపదయ్యెను. ఆవు

మాటిమాటి వేఁడిన 'వలదు, వలదు. నా కాఁకలి లేదు.' అని వెనుకకుఁ బోవును.

అప్పుడు, గోవు సత్యవ్రతమునకును, బులి దయకును భగవంతుఁడగు శ్రీ మన్నారాయణమూర్తి సంతోషించి, వానికిఁ బ్రత్యక్షమై, యీ రెండింటిని తన దివ్యవిమానమున వైకుంఠమునకుఁ దీసికొని వెళ్ళెను.

చ. "నుతజల పూరితంబులగు
నూతులు నూఱిటికంటె సూనృత
వ్రత! యొక బావి మేలు, మఱి
బావులు నూఱిటికంటె నొక్క స
త్క్రతు వది మేలు, తత్క్రతు శ
తంబుకంటె సుతుండు మేలు, త
త్సుత శతకంబుకంటె నొక
సూనృతవాక్యము మేలు సూడఁగన్."

13. దమయంతి

పూర్వము నిషధదేశమును నలుఁడు అను మహారాజు పాలించెను. అతఁడు మిగుల ధార్మికుఁడు. పరాక్రమవంతుఁడు. పెక్కండ్రు రాజులను జయించి కీర్తిని బొందెను. అతఁడు మిక్కిలి చక్కనివాఁడు. ఆ కాలమున విదర్భదేశమును భీష్మరాజు ఏలుచుండెను. ఆతని కూఁతురు దమయంతి మిక్కిలి చక్కనిది. గొప్ప సద్గుణవంతురాలు. నలుని గుణములు దమయంతికిని, నలునికి దమయంతి గుణగణంబులును దెలియవచ్చి, యొకరినొకరు ప్రేమించిరి. తుదకొక స్వయంవరమున దమయంతి నలుని వరించి, పెండ్లాడెను.

నలునకు జూదమునందెక్కువ ప్రీతి. పుష్కరుఁడను వానితో జూదమాడి, యావత్తు రాజ్యమును సంపదయును నోడి, యడవులకేగుచు, నలుఁడు భార్యతో, "కోమలాంగీ!

ద్వి. "శృంగార వనములోఁ గ్రీడింపలేని
యంగన! వనిలెట్టు లటఁ జరించెదవు?
మును సౌధ సోపానముల నెక్కలేని
వనిత! యెట్టెక్కెదు వసుధాధరముల?
స్పటికంపు మేల్కట్లపై నెక్కలేని
కుటిలకుంతల! యెట్లు గుట్ట లెక్కెదవొ?

యరుదైన రత్నదేహాళి దాటలేని
గరిత! యేగతి దాటఁగలవు ఘట్టముల?

కావున, నాతో నీ యడవుల బాధలఁ బడజాలవు. మీ పుట్టినింటికిఁ బొమ్ము." అని వచించెను. దమయంతి యెలుఁగెత్తి యేడ్చుచు పెనిమిటితో, "భూనాథా!

ద్వి. ఇటువంటి మాటల నిపుడాడఁ దగునె?
కటకటా! నేనెంత కడు పాపమతినొ?

అరిమురి నడవి మీ రడలుచునుండ
నరనాథ! పురమున నాకుండఁ దగునె?

కలఁగి మీరడవుల గాయలు నమల
జెలఁగి నే నన్నంబుఁ జెయిముట్ట నగునె?

పర్ణశాలల మీరు పవళించియుండ
స్వర్ణగేహముల నే శయనింపఁ దగునె?

నగములపై మీరు నవసి వర్తింపఁ
దగినమేడలఁ నుండదగునయ్య నాకు?

మృగములలో మీరు మెలఁగుచునుండ
మగువలలో నాకు మఱియుండఁదగునె?

గిరిగృహంబుల మీరు క్రీడించుచుండ
విరుల పాన్పున నాకు విహరింపఁ దగునె?

నినుఁబాసి నిముసంబు నిలువంగఁజాల
ననుఁబాసి పొమ్మన న్యాయమా నీకు?
ఎఱిఁగి యెఱిఁగి నన్నిటు పల్కఁదగునె?

నలుఁడామెను విడువనని యూఱడించెను. ఆ రాత్రి దమయంతి నిద్రించుచుండెను. నలునకు నిదురపట్టలేదు. దమయంతి తనతోఁబాటు నాయడవుల బాధలనొంద లేదనియు, యామె నచ్చట విడిచి తానేగినచో నామె తనుఁగానక తుదకు పుట్టినింటికిఁ జేరుననియు నలుఁడు దలంచెను. అతఁడు పొంగిపొరలివచ్చు దుఃఖము నాపుకొని ధైర్యము వహించి, నిద్రించుచున్న దమయంతిని విడనాడి, తానేగెను. దమయంతి నిద్ర మేల్కాంచి పతిఁగానక యిట్లు దుఃఖించుచున్నది.:—

ద్వి. "హా రాజదేవేంద్ర! హా దయాసాంద్ర!
హా రాజమందార! హా దయాకార!

శ్రీకర ఘనమూర్తి! రిపు సమవర్తి!
నాకేశ నుతకీర్తి! నల చక్రవర్తి!

అక్కటా! యిట్టి ఘోరాటవిలోన
దక్కక ననుడించి తలఁగి పోదగునె?

ననుఁబాసి పోనని నాతోడఁ జెప్పి
పెను నిద్రపోయిన ప్రియ నన్ను డించి

కటకటా! నామీఁద గరుణఁ జాలించి
యెటులుడించిపోవ నీకేమి చేసితిని?

ఒక్కటే ప్రాణంబు నొనర నిద్దఱికి
మక్కువ లొక్కటే మనకు నిద్దఱికి

నోడకు మనుచు నన్నూఱడఁ బలికి
పాడియే! యడవిలో డించిపోవ?"

దమయంతి, యా యడవియందు నానాకష్టములఁ బడి, తుదకు చేదిదేశపు రాజధానిఁ జేరి యచ్చట నుండెను.

విదర్భదేశాధీశ్వరుండగు భీముఁడు దన కూఁతురును, నల్లుఁడును రాజ్యవిహీనులై యడవుల కేగిరని విని, మిగుల దుఃఖించి, వారిని వెదకి తెచ్చుట కనేక బ్రాహ్మణులను దేశదేశములకుఁ బంపెను. సుదేవుఁడను బ్రాహ్మణుఁడు దమయంతిని గనుఁగొని విదర్భదేశమునకుఁ దీసికొని వచ్చెను.

దమయంతికిఁ బతిసంగతి మఱవు రాకుండెను. అతఁడు మాఱువేసముతో నయోధ్యరాజునొద్ద వంటలవాఁడుగ నున్నట్లామెకుఁ దెలియవచ్చెను. ఆమె, సుదేవునితోఁ గొన్ని మాటలు జెప్పి, యయోధ్యకుఁ బంపెను. సుదేవుఁ డయోధ్య రాజసభలో, "మారాజు దమయంతికి రెండవ స్వయంవరము

నలుపఁ దలఁచినాఁడు. మీరు వేగమే విచ్చేయుఁడు." అని చెప్పి వెడలిపోయెను. నలుఁడా మాటలు విని చాల దుఃఖించెను. అతఁ డయోధ్య దేశపు రాజుతో విదర్భ కేగెను.

దమయంతి నలుని గుర్తించి, కాళ్లమీఁదఁబడి యేడ్చి, "మిమ్ములను రావించుటకే యీ రెండవస్వయంవర మును మిష గావింపఁబడె" నని నివేదించి, క్షమింపుమని వేఁడెను. ఆ సమయమున శ్రీమన్నారాయణుండు నల దమయంతులకు ప్రత్యక్షమై, దమయంతి పతిభక్తి నలున కెఱిగించి, వారల కనేక వరము లిచ్చి, యంతర్ధాన మయ్యెను. నలుఁడు దమయంతిని స్వీకరించి శ్రీహరి దయచే మరల రాజ్యమును బొందెను.

తే. "అనపహార్యంబు తేజోమయంబు సర్వ
గుణములకు నలంకారంబు గురుతరంబు
భామలకుఁ బతిభక్తియ పరమమైన
భూషణం బిట్టివే పెర భూషణములు."

14. బలిచక్రవర్తి

బలి చక్రవర్తి ప్రహ్లాదుని మనుమఁడు. అతఁడు దాన, ధర్మ క్రియాచరణ శీలుఁడు. నూఱు యజ్ఞములు చేసెను. మఱియు, గొప్ప బలవంతుఁడు. భూమండలమంతయు జయించెను. పిదప, దేవేంద్రునిఁ బాఱఁదోలి దేవలోకమునుగూడ స్వాధీనము జేసికొనెను. దేవతలు విష్ణుమూర్తి యొద్దకు వెళ్ళి మొఱఁబెట్టుకొనిరి, తాను భూలోకమున జనించి, వానిఁ బరిమార్చెదనని శ్రీవిష్ణుమూర్తి దేవతల కభయ మొసఁగెను.

శ్రీహరి అదితి, కశ్యపులకుఁ గుమారుఁడై వామనరూపమున జన్మించెను. తల్లిదండ్రులు వామనుఁడనియే పేరిడిరి. బాల్యమునందె వామనుఁడు సకల విద్యాపారంగతుఁడయ్యెను.

బలిచక్రవర్తి దానధర్మములఁ జేయుటయందు లోకప్రసిద్ధి గలవాఁడు. అతనితో దానము సేయువారు మఱెవ్వరును లేరు. యాచకు లేదిగోరిన నది యిచ్చును. అతఁడొక గొప్ప యజ్ఞముఁ జేయుచు, బ్రాహ్మణుల కనేక దానధర్మములు జేయుచుండెను, ఆ సమాచారము వామనమూర్తి విని, తానుగూడ బయలుదేఱి వెళ్ళెను. వామనుఁ డచ్చటి బ్రాహ్మణు

లతో సకలశాస్త్రములఁ గుఱించిన చర్చలు గావించుచుండెను. బలిచక్రవర్తి చూచి, వామనునకు నమస్కరించి, "మహాత్మా! మీకేమి గావలయునో కోరుకొనుఁడు. తమ రాకవలన నేను సేయు నీయజ్ఞము పావనమయ్యె." అని విన్నవించెను. వామనుఁడు బలిని దీవించి, "ఓరాజా! మీతాత ప్రహ్లాదుఁడు చాల గొప్పవాఁడు. నీవును నట్టివాఁడవే. బ్రాహ్మణులవలె యాచించుటకు నేను వచ్చినవాఁడనుగాను. నేనొంటరివాఁడను. నేను తపస్సు జేసికొనుటకు మూఁడడుగుల నేల నిచ్చినఁ జాలును." అని కోరెను. వామనుని వాక్యములకు బలి నవ్వి, "ఓయి వెఱ్ఱివాఁడా! నీవు చిన్నవాఁడవు. యాచించుట దెలియదు. కావలసిన భోగములను గోరుకొనుము."అని తెలియజేసెను. వామనుఁడు చిఱునగవుతో, "రాక్షసేంద్రా! ముక్కు మూసికొని తపస్సు జేసికొను నాకు మూఁడడుగుల నేలయే చాలును." అని చెప్పెను. వామనుఁడు గోరిన దాన మిచ్చుటకు బలి సంసిద్ధుఁ డయ్యెను.

రాక్షసగురువగు శుక్రాచార్యులు బలిని సమీపించి, "రాక్షసేశ్వరా! ఇతఁడు కపట బ్రాహ్మణుఁడు. దేవతలకు మేలు సేయఁగోరి వచ్చిన శ్రీమన్నారాయణుండు దప్ప వేఱు కాదు. నిన్ను వంచించి నీ సంపదల హరింపఁదలఁచిన వాఁడు. గొప్ప శరీరుఁడై యొక పాదమున భూమియు, రెండవ పాద

మున నాకసమును నాక్రమించెనేని మూఁడవ యడుగు నెట్లి త్తువు? నెచ్చటికేగెదవు? కావున, నీ దానము మానుము. నీవు శంకింపఁ బనిలేదు. ఎట్లన

ఆ "వారిజాక్షులందు, వైవాహికములందు
ప్రాణ, విత్త, మాన భంగమందు
జకిత గో కులాగ్ర జన్మ రక్షణమందు
బొంకవచ్చు నఘము వొంద దధిప."

అని బోధించెను.

బలి చక్రవర్తి శుక్రాచార్యునితో, "ఆచార్యా! ఇచ్చె దనని పలికి మరల లేదని పలుకుటకంటె పాపము మరియొకటి గలదా? మరియు,

శా. "కారేరాజులు రాజ్యముల్ గలుగవే!
గర్వోన్నతిం బొందరే!
వారేరీ! సిరి మూటఁగట్టికొని పో
వం జాలిరే! భూమిపై
బేరైనం గలదే! శిబి ప్రముఖులుం
బ్రీతిన్ యశఃకాములై
యీరేకోర్కులు! వారలన్ మఱచిరే
యిక్కాలమున్ భార్గవా!

శా. నిరయంబైన, నిబంధమైన, ధరణీ
నిర్మూలనంబైన, దు
ర్మరణంబైనఁ, గులాంతమైన, నిజమున్
రానిమ్ము, కానిమ్ము, పో!
హరియైనన్, హరుఁడైన, నీరజభవుం
డభ్యాగతుండైన, నౌఁ!
దిరుగన్ నేరదు నాదుజిహ్వ వినుమా
ధీవర్య! వే యేటికిన్.

క. మేరువు దలక్రిందైనను,
పారావారంబు లింకఁ బాఱిన లోలో,
ధారుణి రజమై పోయినఁ
ధారాధ్వము బద్ధమైనఁ దప్పక యిత్తున్."

అట్లు పలికి, బలిచక్రవర్తి వామనునికి మూఁడడుగుల నేలను శాస్త్రోక్తముగ దాన మిచ్చెను. ఎల్లరును బలిని 'బళి బళీ!' యనిరి.

వామనుఁడు బలినిఁ జూచి 'ఏదానమును భూదానమునకు సరిఁజాలవు. అట్టి భూదాన మిచ్చినందున నుభయ లోకములఁ గీర్తిఁ బొందెదవు గాక!' అని యాశీర్వదించి తన విశ్వరూపము ధరింప మొదలిడెను. కొంచెము కొంచెముగ

పెద్దవాఁడై, మరింత పెద్దవాఁడై తుదకు, బ్రహ్మాండమంతయు నావరించెను. ఆ విశ్వరూపుఁడు భూమండలము నంతయు నొక్క పాదముతోడను, ఆకాశమంతయు నొక్క పాదము తోడను నావరించుకొని, మూఁడవ యడుగునకు స్థలముఁ జూపుమని బలి చక్రవర్తి నడిగెను. మూఁడవ యడుగునకుఁ దగిన చోటదియని, బలి తల వొగ్గెను.

శ్రీహరి యాతనిశిరముపైఁ బాదమిడి, "రాక్షసాధీశ్వరా! నీవు మిగుల పుణ్యాత్ముఁడవు. నీ పరాక్రమమునకు, సత్యనిష్ఠకు, వితరణమునకు సంతసించితిని. పాతాళ లోకాధిపత్యము వహించి, సుఖముగ నుండుము." అని యుచ్చటకు బంపివేసెను.

ఆ. "బ్రతుకఁగ వచ్చుఁగాక బహుబంధనములైన
వచ్చుఁగాక లేమి వచ్చుఁగాక
జీవ ధనములైనఁ జెడుఁగాక పడుఁగాక
మాటఁ దిరుగలేరు మానధనులు."

15. శకుంతల

తొల్లి, విశ్వామిత్రుఁడు అను నొక రాజర్షి ఘోరమైన తపస్సు చేయుచుండెను. ఇంద్రుఁ డతని తపమునకు భయమొంది, మేనక అను నొక దేవకన్యను విశ్వామిత్రుని తపస్సు భంగముగావించి రమ్మని పంపెను. విశ్వామిత్రుఁడు మేనక సౌందర్యమున కచ్చెరువొంది, దానిని జేరఁదీసెను. కొంతకాలమునకు వారికొక యాఁడుశిశువు గలిగెను. ఆ శిశువు నొక యేటిగట్టునఁ బెట్టి, మేనక దేవలోకమునకుఁ బోయెను. విశ్వామిత్రుఁడును తపోభంగమునకుఁ జింతించి, యాస్థలమును విడిచి, మఱియొకస్థలమునకు బోయెను. ఆ శిశు వచ్చట దిక్కులేక యేడ్చుచుండెను. అచ్చటి పక్షులా పసిపాపను దమ ఱెక్కలతోఁ గప్పి, రక్షించుచుండెను. కణ్వుఁడు అను నొక మహర్షి యచ్చటకు వచ్చెను. అతఁడా బిడ్డను జూచి జాలిపడి, తన యాశ్రమమునకుఁ దెచ్చెను. శకుంతములచే రక్షింపఁబడిన దగుటచే శకుంతల యను పేరుఁబెట్టి మిక్కిలి ప్రేమతోఁ బెంచుచుండెను.

శకుంతల మునికన్యలతో నాడుకొనుచుఁ గాలక్రమమునఁ బెద్దదయ్యెను. ఒకనాఁడు దుష్యంతమహారాజు వేఁటనెపమున నా యడవికి వచ్చి, కణ్వాశ్రమము చెంతకుఁ జేరెను.

కణ్వమునీంద్రుని దర్శించు నుద్దేశముతో నాతఁ డాశ్రమము లోనికిఁ జనెను. కణ్వుఁడు ఫల,పుష్పముల కొఱకు వనము నకుఁ బోయి యుండెను. శకుంతల దుష్యంతుని నర్ఘ్యపాద్యాది విధులఁ బూజించెను. శకుంతల సౌందర్యమునకు రాజు మనస్సు చలించెను. అతఁడామెతో, "ఇంతీ! నీ వెవ్వరి కూఁతుర వు? ఇందేల యుంటివి?" అని యడిగెను. తాను కణ్వ మహామునీంద్రుని కూఁతుర నని యామె బదులిడెను. దుష్యంతుఁ డాశ్చర్యముతో, "నారీమణీ! కణ్వమునీంద్రుఁడు శాశ్వతబ్రహ్మచారి యని వింటిని. నీ వాతని కెట్లు కూఁతుర వైతివి?'' అని యడిగెను. అపుడామె తన జన్మవృత్తాంత మంతయుఁ దెలిపెను.

దుష్యంతుఁడు శకుంతలను వివాహమాడఁ గో యామెతో నిట్లనెను.

క. "ఈ వల్కలాజినములకు
నీ వన్య ఫలాశనముల కీ విటపకుటీ
రావాసములకు నుచితమె
నీ విలసిత రూప, కాంతి, నిర్మల గుణముల్."

కోమలీ! ఈ నారగుడ్డలును నడవిఫలములును, బర్ణశా లలును నీకుఁ దగవు. నన్నుఁ బెండ్లాడి, యీ మహీతలంబ

కంతకును రాణివై, సకలసౌఖ్యము లనుభవింపుము కావున, నన్నిప్పుడే గాంధర్వవిధిఁ బెండ్లాడుము.

దుష్యంతుని పలుకులు విని, శకుంతల యిట్లు ప్రత్యుత్తర మిచ్చెను.

క. "కరుణానిరతులు ధర్మ
స్వరూపు లింతకు మదీయ జనకులు సను దెం
తురు, వారువచ్చి నీకి
చ్చరేని పాణిగ్రహణము సేయుము నన్నున్."

దుష్యంతుఁడు, యామెవలన జన్మించుకుమారుని యువరాజుగాఁ జేసెదనని, శకుంతల నెట్టకేల సమ్మతింపఁజేసి, యా కోమలితోఁ గొంతసేపు సుఖించెను. పిమ్మట, కొలఁది దినములలో తన పురమునకుఁ దోడ్కొనివచ్చుటకు మంత్రులఁ బంపెద నని శకుంతల నూఱడించి, దుష్యంతుఁడు నిజపురమున కేగెను.

శకుంతల, తాను చేసినపనికి తండ్రి యేమనికోపించునో యని విచారముతో నుండెను. అంతలోఁ గణ్వుఁడు వచ్చెను. తన దివ్యదృష్టివలన జరిగినదంతయుఁ దెలిసికొని కణ్వుఁడామెతో, "అమ్మా! భయ మొందకుము. నా యనుమతి

లేక రాజసమాగంబు గావించితినని దిగులొందకుము. అది రాచకన్యలకు ధర్మవిరుద్ధము గాదు. పౌరవంశ వర్ధనుండగు దుష్యంతుఁడు ధర్మశీలుఁడు. ఉదార స్వభావుఁడు. అతఁడు నీ పతియగుట నీ పూర్వజన్మవిశేషము. భూమండలమంతయుఁ బరిపాలింపఁగల యొక కుమారుఁడు నీ కుదయించును." అని బుజ్జగించెను. కొన్ని దినములకు, శకుంతల కొక చక్కని కుమారుఁ డుదయించెను. మునులు వానికి సర్వదమనుఁడు అను పేరు బెట్టిరి.

ఏడు సంవత్సరములు గడచెను. దుష్యంతుఁడు శకుంతల మాటయే మఱచి రాజ్యము సేయుచుండెను. ఒక నాఁడు కణ్వుఁడు శకుంతలతో, "తల్లీ! ఎట్టివారికిని పుట్టినింటఁ జాలకాల ముండుట దగదు. సతులు పతులకడనే యుండుట పరమ ధర్మము. కావున, నీపుత్త్రునిఁ దోడ్కొని, నీ భర్త పాలికిఁ బొమ్ము" అని కొందఱు శిష్యులఁదోడిచ్చి పంపెను.

శకుంతల కుమారునితో దుష్యంతుని కొలువుకూటముఁ బ్రవేశించెను. దుష్యంతుఁ డామెను జూచియుఁ, బలుక రింప కుండెను. దీర్ఘకాలమైనందున రాజు మఱచినాఁడేమో యని శకుంతల పూర్వవృత్తాంత మంతయు దుష్యంతునకు జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చెను. కాని, యామె యెవరో తాఁ నెఱుఁగ ననియు, ఆడఁదగనిమాటల నాడవలదనియు, వచ్చినత్రోవన వెళ్లుమనియు దుష్యంతుఁడామెతోఁ బలికెను.

శకుంతల దుఃఖముతో, "నాథా! సమస్తము నెఱిఁగి యు నే నెఱుఁగనని చెప్పినంత మాత్రమునఁ దప్పిపోవునా? మన వివాహ మితరులకుఁ దెలియదని తలఁచితివా? సూర్య చంద్రులు లేరా? దిక్పాలకులు లేరా? రాజా! పుత్రవతియు, గుణవతియు నైన భార్య నవమానించినవాని కిహపరము లుండవు. వీఁడు నీ పుత్రుఁడు. పౌరవవంశ దీపకుఁడైన వీనిని గౌఁగలించి యానందింపుము. ఆ నాఁటి మాటలఁ దలఁచి వానికి యువరాజ్యాభిషేకము గావింపుము.

క. నీ పుణ్యాత్మునువు వలనన
యీ పుత్రకుఁ డుద్భవిల్లి యెంతయు నొప్పన్
దీపంబువలన నొండొక
దీపము ముట్టించినట్లు తేజంబెసగన్.

రాజా! ఆడినమాట దప్పకుము. నీవు ధర్మస్వరూపుఁడవు. నీకుఁ దెలియని ధర్మములు లేవు. ధర్మము లన్నిటికంటె సత్యమే యుత్కృష్టమైనది.

క. వెలయంగ నశ్వమేధం
బులు వేయును, నొక్క సత్యమును నిరుగడలం
దులనిడి తూపగ, సత్యము
వలనన ములునూపు గౌరవంబునఁ జేర్మిన్.

మఱియు,

"క. సర్వతీర్థాభి గమనంబు
సర్వవేద సమధిగమము సత్యంబుతో సరియుఁగావ
యెఱుఁగు మెల్ల ధర్మంబుల
కెందుఁబెద్ద యండ్రు సత్యంబు, ధర్మజ్ఞులైన మునులు."

శకుంతల యనేకవిధముల దుష్యంతునకుఁ దెలియఁ జెప్పెను. దుష్యంతునికి, నామె తనభార్యయే యనియు, నాతఁడు తనపుత్రుఁడే యనియు మొదటినుండియుఁ దెలియును. కాని, యితరు లేమనుకొందురో యని భయపడి యెఱుఁగని వానివలె నటించెను. ఆ సమయమున ఆకాశవాణి యందఱకుఁ దెలియునట్లుగా, 'దుష్యంతా! శకుంతల సాధ్వీమణి. నీ ధర్మపత్ని. వాఁడు నీ పుత్రుఁడు. వారలను గ్రహించి, ధర్మ రక్షణము గావింపుము' అని పలికెను. దుష్యంతుఁడు నిజమంతయు సభ్యులకు వినిపించి భార్యను, బుత్రుని గ్రహించెను.

ఆ. ఎట్టి సాధ్వులకును బుట్టిన యిండ్లను
బెద్దకాల మునికి తద్దదగదు
పతులకడన యునికి, సతులకు ధర్మువు
సతుల కేపుగడయుఁ బతులు చూవె.

—♦—

16. ప్రహ్లాదుఁడు

జయ, విజయులు శ్రీహరి ద్వారపాలకులు. ఒకానొక శాపకారణమున, వారు భూమియందు హిరణ్యకశిపుఁడు, హిరణ్యాక్షుఁడు అను రాక్షసులై జన్మించిరి. అందు, హిరణ్యాక్షుని శ్రీహరి వరాహరూపమై వధించెను. హిరణ్యకశిపుఁడు సోదరుని చావునకు వగచి, శ్రీహరిని సాధింపఁ దలఁచెను. శ్రీహరి యుండుతావని యజ్ఞములు, యాగములు, దానధర్మములు మొదలగు సత్కార్యములను ధ్వంసము సేయించెను. వాని దుర్మార్గమునకు దేవతలు సైతము వెఱచి, యూఱకుండిరి.

హిరణ్యకశిపుఁడు, శ్రీహరిని సాధించుటకుఁ గావలసిన శక్తి, సామర్థ్యము లిమ్మని బ్రహ్మదేవునిఁగూర్చి ఘోరతపస్సు సేయ నారంభించెను. ఆ సమయమున వానిభార్య యగు లీలావతి గర్భవతిగ నుండెను. ఆమె కడుపున నెట్టి దుష్టుఁడు జనించునోయని, దేవేంద్రుఁ డామెను జంపఁదలఁచి యీడ్చుకొనిపోవు చుండెను. నారదుఁ డెదురుపడి, యామెను విడిపించి, తన యాశ్రమమునకుఁ దీసికొనిపోయెను. నారదుఁడు లీలావతీగర్భస్థుఁడగు బాలునకు భగవంతునిలీలలు మొదలగు పుణ్యకథలను బోధించెను. కొన్నిదినములకు ఒక చక్కని

కుమారుఁ డుదయించెను. ఇంతలో హిరణ్యకశిపుఁడు తపము జాలించి వచ్చెను. వాఁడు పుత్ర జననమునకు సంతసించి, బాలునికిఁ బ్రహ్లాదుఁడు అని నామకరణము సేయించెను. పూర్వజన్మసుకృతమున నాబాలుఁడు పుట్టుకతోనే హరిభక్తితత్పరుఁడై శుక్లపక్షచంద్రునివలె దిన దినాభివృద్ధి నొందుచుండెను.

ప్రహ్లాదుఁడు తల్లిదండ్రులచే నతిగారాబముతోఁ బెంపఁబడుచు నైదేండ్ల బాలుఁ డయ్యెను. బాలుఁడైనను నతని చర్యలు బహు చిత్రములుగ నుండెను. — తోడి బాలురతోఁగూడి యాడఁడు; వెఱ్ఱివానివలెఁ గనుఁబడును; పెద్దలఁ జూచినఁ జేతులుజోడించి నమస్కరించును; శ్రీహరిని బాడుచు గంతులు వేయును; ప్రతిదినమును "నారాయణా" యని పలుకుచు నిద్రనుండి లేచును; "శ్రీహరీ" యని పలుకుచు నిద్రించును.— ఈ విధమంతయు హిరణ్యకశిపుఁడు జూచి, విచారింప సాగెను.

హిరణ్యకశిపుఁడు హరిభక్తి వలదని కుమారున కనేక విధముల బోధించెను. తండ్రి వలదనిన కొలఁదిని ప్రహ్లాదుని హరిభక్తి పెరిగిపోయెను. హిరణ్యకశిపుఁడు ప్రహ్లాదుని తన గురుకుమారులైన చండుడు, అమర్కుఁడు అను వారలయొద్దఁ జదువవేసెను. కొలఁదికాలములోనె ప్రహ్లాదుఁడు సకల విద్యల సారమును, గ్రహించి, సర్వము విష్ణుమయమని దలఁచెను.

ఒకనాఁడు హిరణ్యకశిపుఁడు దన కుమారునికి గురువు లేమి నేర్పిరో యని పరీక్షించుటకుఁ బ్రహ్లాదుని గురువులతో రప్పించెను. కుమారుని ముద్దాడి, తొడపైఁ గూర్చుండబెట్టు కొని, "కుమారా! నీ వేమి చదివితివి? వానిసారమును నాకుఁ దెలిపి సంతోషము గలుగఁజేయుము." అని పలికెను. ప్రహ్లాదుఁడు తండ్రికి నమస్కరించి, యిట్లు చెప్పెను. "తండ్రీ! ఈ లోకము భగవన్నిర్మితము. సకల వేదములును, శాస్త్రములును భగవంతుని లీలలను దెలుపుచున్నవి. నేనునీవు అను భేదములేక సర్వము విష్ణుమయమని శ్రీహరినామసంకీర్తనము సేయుట మంచిదని సకలవిద్యలసారముగ గ్రహించితిని" ఇదివిని హిరణ్యకశిపుఁ డులికి పడెను. ఇదియేమి వింతయని చండామర్కులు దిగులొందిరి. రాక్షసేంద్రుఁడు కుమారునితో, "తండ్రీ! సహజముగ నీకిది తోఁచెనా? ఎవరైన బోధించిరా? అని యడిగెను. ఈ లోకములో శ్రీహరిదప్ప మఱెవ్వరును దనకుఁ గన్పించుటలేదని ప్రహ్లాదుఁడు బదులుసెప్పెను.

చండామర్కులు దానవేంద్రునితో "రాజా! నీవు మాపైఁ గోపింపకుము. గట్టిశిక్షఁజేసి, వీనివెఱ్ఱి మానిపింతుము." అని ప్రహ్లాదునిఁ దోడ్కొనిపోయిరి. మరల, కొన్ని దినములు గురువులాతనికి ననేకవిధములగు శాస్త్రములను బోధించిరి. పిమ్మట, ప్రహ్లాదుని మతి తిరిగినదని తండ్రి యొద్దకుఁ దీసికొని వెళ్ళిరి. హిరణ్యకశిపుఁడు మహానందముతోఁ

కుమారునిఁ గౌఁగలించుకొని తొడమీఁదఁ గూర్చుండఁబెట్టు కొని, "కుమారా! నీ తెలివితేటలఁజూచి యానందింపఁ గోరెద. ఒక పద్యము జదివి, దాని తాత్పర్యముఁ జెప్పుము." అని యడిగెను. అందులకుఁ బ్రహ్లాదుఁడు, "తండ్రీ! సకల విద్యలు నేర్చితిని, కాని, శ్రీహరిసేవయే శ్రేయస్కరము. హరిభక్తిలేనివాని జీవితము నిరర్థకము. ఎట్లన

సీ. కమలాక్షు నర్చించు కరములు కరములు
శ్రీనాథు వర్ణించు జిహ్వ జిహ్వ
సురరక్షకుని జూచు చూడ్కులు చూడ్కులు
శేషశాయికి మ్రొక్కు శిరము శిరము
విష్ణునాకర్ణించు వీనులు వీనులు
మధువైరి దవిలిన మనము మనము
భగవంతు వలగొను పదములు పదములు
పురుషోత్తమునిమీఁది బుద్ధి బుద్ధి

తే॥ దేవదేవుని జింతించు దినము దినము
చక్రహస్తునిఁ బ్రకటించు చదువు చదువు
కుంభినీధవుఁ జెప్పెడి గురుఁడు గురుఁడు
తండ్రి! హరిఁజేరుమనియెడి తండ్రి తండ్రి"

హిరణ్యకశిపుని హృదయమునఁ గోపాగ్ని ప్రజ్వరిల్లెను. వెంటనే, కుమారునిఁ గ్రిందఁబడఁద్రోసి, నఱుకు డని భటుల కాజ్ఞనిచ్చెను. దైత్యభటులు ప్రహ్లాదుని హరిభక్తి విడిచెదవా లేదా యని యనేకవిధముల బాధించిరి. బాధించినకొలఁది ప్రహ్లాదుఁడు శ్రీహరినామస్మరణ మధికముగఁ జేయసాగెను. హిరణ్యకశిపున కేమియు తోఁచలేదు. నిప్పులు గ్రక్కుచు, "ఓరీ! శ్రీహరియని పేర్కొనెదవు. వాడెక్కడ నున్నాఁడు. ఏరూపమున నేమి సేయుచుండును? వానిని జూపుము. నిముసములో బరిమార్చెద." అని కుమారుని శిఖఁబట్టుకొని యీడ్చెను. శ్రీహరిని జూపుమనుట వలన ప్రహ్లాదునకుఁ బ్రహ్మానంద మాయెను. అంతఁడు నృత్యము సేయుచు,

క. "ఇందుఁ గలఁ డందు లేడని
సందేహము వలదు చక్రి సర్వోపగతుం
డెందెందు వెదకి చూచిన
నందందే కలఁడు దానవాగ్రణి వింటే."

ఆ మాటలకు హిరణ్యకశిపుఁడు రోషావేశముతో "ఓరీ! నీకు మరణ మాసన్నమైనది. శ్రీహరిని నీస్తంభమునఁ జూపుము. అట్లు చూపవేని నీతల నఱకెద." అని చేతిఖడ్గముతో నా సంభమును మోఁదెను. స్తంభము పెళపెళా

రావముతో బ్రద్ద లయ్యెను. శ్రీమన్నారాయణుండు నర సింహరూపమునఁ బ్రత్యక్ష మయ్యెను.

హిరణ్యకశిపునకుఁ భీతి గలిగెను. కాని, యంతలోనె ధైర్యము దెచ్చుకొని గదను గిరగిరఁ ద్రిప్పుకొనుచు నర హరిపైఁ బడెను. అంత నాహరి, పురుషరూపంబును మృగ రూపంబును గాని నరసింహ రూపంబున, రేయును బవలును గాని సంధ్యా సమయంబున త్రిలోక కంటకుఁడగు నా రక్కసిని క్షణమాత్ర కాలమునఁ బొట్టఁజీల్చి సంహరించెను.

దేవతలు పుష్పవృష్టి గురిపించిరి. నరసింహమూర్తి ప్రహ్లాదున కనేక వరము లిచ్చి నిజలోకమున కేగెను.

ఆ. "చక్రిచింతలేని జన్మంబు జన్మమే
తరళసలిల బుద్బుదంబు గాక
విష్ణుభక్తి లేని విబుధుండు విబుధుఁడే
పాదయుగముతోడి పశువు గాక."

17. రుక్మిణి

(బాల్యము - వివాహప్రసక్తి.)

(భాగవతము.)

చ. వినుము! విదర్భదేశమున
వీరుఁడు, కుండినభర్త, భీష్మకుం
డను నొక దొడ్డరాజు గలఁ;
డాతని కేవురుపుత్రు; లగ్రజుం
డనఘుఁడు రుక్మినాఁ బరఁగు;
నందఱకుఁ గడఁగొట్టు చెల్లెలై
మనుజవరేణ్య, పుట్టె నొక
మానిని, రుక్మిణినాఁ బ్రసిద్ధయై.

క. బాలేందు రేఖ దోఁచిన
లాలితయగు నపరదిక్కులాగున, ధరణీ
పాలునిగేహము మెఱసెను
బాలిక జన్మించి యొదుగ భాసురమగుచున్.

వ. మరియు, దినదిన ప్రవర్ధమానయై.

సీ. పేర్వేర బొమ్మలపెండ్లిండ్లు సేయుచు
నబలలతోడ వియ్యంబు లందు;
గుజ్జెన గూళ్ళను గొమరొప్ప వండించి
చెలులకు బెట్టించుఁ జెలువు మెఱసి;

రమణీయ మందిరా రామదేశంబులఁ
బువ్వు దీగెలకును బ్రోది వెట్టు;
సదమల మణిమయ సౌధభాగంబుల
లీలతో భర్మడోలికల నూఁగు.

తే. బాలికలతోడఁ జెలరేఁగి బంతులాడు;
శారికాకీర పంక్తికిఁ జదువు సెప్పు;
బర్హి సంఘములకు మురిపములు గఱపు;
మద మరాళంబులకుఁ జూపు మందగతులు.

వ. ఇట్లు రుక్మి, రుక్మరథర, రుక్మబాహు, రుక్మకేశ, రుక్మనేత్రు, లను నేవురకుం జెలియలైన రుక్మిణీదేవి తన యొల పాయంబున.

క. తనతండ్రి గేహమునకుం
జనుదెంచుచు నున్న యతిథి జనులవలనఁ గృ
ష్ణుని రూప,బల,గుణాదులు
విని, కృష్ణుఁడు దనకుఁదగిన విభుఁడని తలఁచెన్.

క. ఆ లలనరూపు, బుద్ధియు,
శీలము, లక్షణము, గుణముఁ జింతించి తగన్
బాలారత్నముఁ దన కి
ల్లాలుగఁ జేకొందు ననుచు హరియుం దలచెన్.

ఉ. బంధువు లెల్లఁ గృష్ణునకు
బాలిక నిచ్చెద మంచు శేముషీ
సింధువులై విచారములు
సేయఁగ, వారల నడ్డపెట్టి దు
స్సంధుఁడు రుక్మి కృష్ణునెడఁ
జాల విరోధముఁ జేసి, మత్తపు
ష్పంధయవేణి నిత్తు శిశు
పాలున కంచుఁ దలంచె నంధుఁడై.

ఉ. అన్న తలంపు దా నెఱిఁగి,
యన్నవ నీరజగంధి, లోన నా
పన్నతనొంది, యొప్పుఁడగు
బ్రాహ్మణు నొక్కనిఁజీరి, గర్వసం
ఛన్నుఁడు రుక్మి, నేఁడు నను
జైద్యున కిచ్చెద నంచు నున్న వాఁ
డెన్ని విధంబులఁ, జని బు
ధేశ్వర! చక్రికి విన్నవింప వే!

క. అయ్యా! కొడుకు విచారము
లయ్యయు వారింపఁజాలఁ, డటు గాకుండన్
నెయ్య మెఱిఁగించి చీరుము
చయ్యన నిజసేవకానుసారిన్ శౌరిన్

వ. అని కొన్ని రహస్య వచనంబులు సెప్పిన విని బ్రాహ్మణుండు ద్వారకానగరంబునకుం జనియె.

18. దైవప్రార్థన

క. ఒకపరి జగముల వెలినిడి
యొకపరి లోపలికిఁగొనుచు, నుభయముఁ దానై
సకలార్థసాక్షి యగు న
య్యకలంకుని, నాత్మమయుని నర్థింతు మదిన్.

క. లోకంబులు లోకేశులు
లోకస్థులుఁ దెగినఁదుది నలోకంబగుఁ బెం
జీఁకటి కవ్వల నెవ్వం
డేకాకృతి వెలుఁగు నతని నే సేవింతున్.

క. కలఁ డందురు దీనులయెడఁ
గలఁ డందురు పరమయోగి గణములపాలం
గలఁ డందురన్ని దిశలను
గలఁడు కలండనెడువాఁడు గలఁడో లేఁడో.

క. విను దఁట జీవుల మాటలు
చను దఁట చనరానిచోట్ల శరణార్థుల కో
యను దఁట పిలిచిన సర్వముఁ
గను దఁట సందేహమయ్యెఁ గరుణావార్థీ.

క. దీనుల కుయ్యాలింపను
దీనుల రక్షింప మేలుదీవనఁ బొందన్
దీనావన నీ కొప్పును
దీన పరాధీన దేవదేవ మహేశా.

రామకృష్ణ ప్రింటింగ్ వర్క్సు, తెనాలి.